వర్ధమాన మహావీరుఁడు

(పద్య గద్య కావ్యము)

శ్రోతవ్య స్సౌగతో ధర్మః కర్తవ్యః పునరార్హతః
వైదికో వ్యవహర్తవ్యో ధ్యాతవ్యః పరమః శివః

వినదగును బుద్ధధర్మము
పెనయుగు జిన ధర్మమాచరింపఁగ వలయున్
వినువవలె వేద ధర్మము
ఘనయును ధ్యానింపవలయు నఖిలేశ్వరునిన్
[అని పెద్దల సూక్తి]

చర్ల గణపతిశాస్త్రి

- 5-00

ప్రతులు 500

1988

ఆంధ్రా ఆర్టు ప్రెస్

విశాఖపట్నం-1.

ప్రతులకు

చర్ల గణపతిశాస్త్రి

కిర్లంపూడి లేఔటు

విశాఖపట్నం - 3

వర్ధమాన మహావీరుడు

విషయసూచిక

తీర్థంకరులు—జైనమతము

ఋషభుని చరిత్రము

		పుట
	1వ అధ్యాయము	
1	బాల్యము	1
2	అహింస – ఆహారము	2
3	అరిషడ్వర్గజయము	2
4	హింస–వీరుల కర్తవ్యము	3
5	సౌందర్యోపాసన	3
6	అమాయక భావము	4
7	ఆదరణ	4
8	వర్ధమానుని అభయత్వము	5
9	సకలజీవ కారుణ్యము	6
10	మౌనసంకేతము	7
11	విద్వాంసుని ప్రశ్నలకు సమాధానము	8
12	పరిస్థితులమార్పు	8
13	వివాహప్రసంగము	9
14	తల్లిమాటకాదనలేక వివాహమున కంగీకరించుట	10
	2వ అధ్యాయము	
15	వర్ధమానుని వివాహము	12
16	వధూవరులం జూచు పురసుందరుల విలాసచేష్టలు	18
	3వ అధ్యాయము	
17	యశోదా వర్ధమానుల విహారములు	24
18	వసంత ఋతువర్ణనము	28 32

4 వ అధ్యాయము

19	తత్త్వపరిశీలన 33 అంకెకు బదులు	49 చదివది
20	వైరాగ్యోదయము	49
21	జీవికి జీవికన్నమా?	50
22	జీవహింస తప్పదా	52
23	తప్పనిహింస అహింసక	53
24	తిండిలోనేకాక బట్టలోను బతిలోను అహింసయే	53
25	అతివృష్టికి అనావృష్టికి పరిహారము	54
26	పాలు పండ్లు	54
27	వంట అనవసరమే	54
28	చేసినవి అనుభవింపక తప్పదు	55
29	విద్యలు కూటికా	56
30	మానవుడు తిండికై తంటాలు పడరాదు	57
	అయిదవ అధ్యాయము	
13	వర్ధమానుని గృహత్యాగము	58
32	వర్ధమానుని సహన పరీక్ష	61
33	దిగంబరమా - శ్వేతాంబరమా	64
34	గొల్లవాడు వర్ధమానుని చెవిలో సీలకొట్టుట	64
35	మౌనతపిత	65
	ఆరవ అధ్యాయము	
36	ఉపద్రవ సహనము - ప్రచారము	66
37	దేవుని అస్తిత్వము	68
38	సర్వమత సిద్ధాంతము	69
39	శిష్యులకు ఉపదేశము	70
40	శిష్యులదీక్ష - వర్ధమానుని నిర్వాణము	73
41	సత్యాహింసల ఆచరణ	73
42	సిద్ధాంతాచరణ	74

భగవానుఁడు

వర్ధమాన మహావీరుడు

(అహింసామూర్తి)

మొదటి ఆశ్వాసము

వాక్యము

మున్ను చైత్రశుద్ధ నవమి పుణ్యతిథిని
నాఁడమి సత్యవ్రతమును రాముఁడు ధరించె
ధరణిఁ జైత్రశుద్ధ త్రయోదశిని పుట్టి
వర్ధమానుఁ డహింసావ్రత బద్ధుఁడయ్యె 1

ఆతనంబొందు తఱిన్ పురంబు ఫలపుష్పాలన్ మణిశ్రీలతోన్
ధనధాన్యంబుల వర్ధమానమయి యానందించుటన్ మెచ్చి హె
చ్చిన హర్షంబున తల్లిదండ్రి త్రిశిలా సిద్ధార్థు లాపుత్రుకిన్
గని భావించిరి వర్ధమానుఁడను సత్యార్థంబయౌ నామమున్ 2

తియ్యమామిడుల చిగుళ్ తిని గళమెత్తి
కోయిలలింపుగా జైయొనర్చె
ఉద్యానవీథుల నొయ్యారమొలికించి
నెమిళులు నృత్యభంగిమల చూపె
కొలని పద్మవనాల నెలరాచయంచలు
గళపు వంపులతో షికార్లుచేయు
ఆకుపచ్చని చీరలల్లనఁ జేరాడ
నెఱుపు మోములఁ జిల్కలింపుగుల్క 3

మలయమంద సమీరములలసి వాల
తరుల లతికలు హాయిగ శిరములూప
ప్రకృతి సుందరి పులకించి పల్లవింప
నుల్లసిల్లెడి భూమాత యొడలు మించె 4

ప్రకృతి పులకించ సిద్ధార్థపార్థివుండు
అమరి చేయించు వివిధోత్సవములతోడ
వర్ధమానుఁడలరి శుక్లపక్ష చంద్రుఁ
డటు వృద్ధి వర్ధమానుండయ్యె నళినిగతుల 5

అహింస–ఆహారము

పాలు త్రాగును తల్లరపాలు గ్రోలు
లాగికొని వేగ మధుర ఫలాలు తినును
అప్పుఁగారాల భక్ష్యములూరఁగాయ
నోటముట్టఁడు పెట్టినందోయి కుమరుఁడు 6

పుష్పపుట్టినతోనె పుడమిలో నెల్లెడ
పరిమళంబులువెదజల్లినట్లు
ఉదయించినంతనే యుర్విపైఁ జంద్రుడు
వెండివెన్నెల చిందిపైచినట్లు
కంటికిఁ గనిపించినంతనే సూర్యుండు
అంధకారము త్రోసి యడచినట్లు
పిలపీచుటతోనె విశ్వాన వాయువు
ప్రాణంబు మేనెల్లఁ బులిపినట్లు 7

పెరుగుచునె వర్ధమానుఁడు విశ్వమందు
గుణములన్ జల్లి సుఖములఁ గూర్చి తమకు
వరఁచి హాయిని గూర్చుచుఁ బ్రోచితతుల
మీరఁజేసి యుండఁ హృదిన్ బాఁగోరియు 8

అరిషడ్వర్గజయము

అరులఁగెల్చి మహావీరుఁడగును సుతుడు
అని భవిష్యత్తు చెప్పిరి జ్యోతిషికులు
తనుఁజెడుముడి వీరులఁ గెల్చుటకునుగాక
తలఁచె, లో శత్రుగెల్పుటక్ తలఁచఁడయ్యె 9

కోతిమిత్రుఁడుఁ గూడియాడుటయేగాని
  తాను వారినిగెల్వఁబూనఁడెపుడు
సకలవిద్యలలోన సారమెఱుఁగుఁగాని
  వాదవివాదాలఁ బరుగులిడఁడు
వ్యాయామశాలల బలము చూపఁడు గాని
  ఆత్మధైర్యమునందు నలసిపోఁడు
తెలియని విద్యలఁ దెల్పుకొనుటగాని
  ఆచరణను వెనుకాడఁబోఁడు 10

హింస—వీరులక్షణము

శక్తియున్నపుడోర్పుండె శౌర్యమనును
హింసచేయుట వీరులక్షణమనుట
దీనికైనఁ బ్రతిక్రియ ద్వేషమనుచు
తాను బాలుఁడయ్యును వర్ధమానుఁడెపుడు 11

ఎవరైనన్ సఖులాటలాడుచునపుడున్ హెచ్చైన సంతసంబుతో
కపియుం గొల్చిన, దాయవాడినను శిక్షించెంచి కోరాడినన్
కపియందగ్గదు వెన్కతీయఁడును శిక్షించెడి నధైర్యముతో
నవుచున్ నిల్చి వసించునట్టి ఘనుగన్ గాంచుస్ గిరీంద్రంబుటల్ 12

సౌందర్యోపాసన

పువుదోటన్ బనియొక్కయప్డు తరులన్ బూలందుఁ గుంద్రముగా
సకలం జిక్కిన రంగురంగుల బతియుండాలు సందాన నుం
డి, తెలాతంతిన వాడి వల్లదనముల్ నిర్మాణముల్ గైకొనుచు
ట్ల విలోకించుచు రాముఁడుండెపుడు గంద్లే మీనె తన్మయుడున్ 13

పూలతోట రాలియువాడు పూలతీర్థ
తలఁచి యాలోచనా మగ్నతను వహించి
యంతయుండాలు తావుల నింతలోన
నేల రాలిపోవునని తన్మయుడనిందు 14

ఒకమాఱాటల పాటలన్ మునిగియెంతో మున్పుపోవున్ మదిన్
ఒకమారేదో తలంపు రాగమదిలోనూహించుచున్ నిల్చు, నిం
కొక మాఱాతఁడు బాల్యచాపలముతో నూరించు నెయ్యుండ్రఁ, వే
ఱొక మాఱెంతటి పెద్దలైనఁ గనకే యున్నట్టి చింతల్ గనున్ 15

అమాయకభావము

వర్ధిల్లు అమాయక భావము
బుద్ధి ప్రశాంతిగ, బాలసూను జనించున్
తల్లిని పుట్టిన బుద్ధులు
వర్ధిల్లును నెద యునను భావన పెదలున్ 16

మెత్తనగు పూలరేకల గుత్తగాను
అందములు చింద వానిఁ జిందుగూర్చు
రంగుల గులాబిపూవులు వన్నెలి విరియ
గుసగుసలుపోక నింపారు గొనకతండు 17

అంత యందాల పిదబల్లి యునగు విరుల
వరల యొయ్యారములు చూపు నంచలాడ్లు
అమల సౌందర్యమొలకించు విమల సరసు
లరసి యురయుచు మేనెల్ల మరచిపోవు 18

అందముచిందు చెందావల హాయినిగూర్చు పరిమళంబులన్
డెందము కదలింప మెయిని మురిపించు గులాబిపూలఁ జే
సౌందర్యఁగాంచి యింద్రియములున్నవో లేదను ట్లలోకి చా
నందమునన్ మునింగి పాయనంగ సమాధి పదంబు రేఁగదా 19

— ఆచరణ —

కవిత మెచ్చుదు పాటలఁ గాంచి మురియు
భావుకుల భావమున్నమున్గి భావమందు
చెప్పుటయె కాదు చేయఁగాఁ జెల్లునందు
నాచరణలోనఁ జూపఁగా దాఁడెంచె 20

తీర్థంకరులు – (జైనములు)

ఋషభుఁడు మొదటి తీర్థంకరుడు. ఋషభుని చరిత్రము భాగవతములోఁ గూడఁ గలదు. అతఁడు భరతాదులగు తన కుమారులకు రాజ్యాధికారమొప్పగించి తన ఆత్మను పరమాత్మతోఁ గలిపి సారథిలేని రథము వలెఁ బోవుచుండెను. దండముచేఁ దిప్పఁబడిన కుమ్మరివాని సారె ఆ దండమును తీసివేసినను త్రిప్పఁబడిన వేగముచే వేగము ఉన్నంత వరకు తిరుగునట్లు జీవాత్మ పోయినను శరీరము పూర్వపు వేగమునుబట్టి తిరుగుచు సరిగా నడపు జీవాత్మ లేకపోవుటచే సారథిలేని బండివలె వచ్చినదారి వెంబడిపోక ప్రక్కకు గోతులలో బడుచు లేచుచుండెను. అతఁడు పరమ హంసలకు మార్గదర్శకుఁడయ్యెను. పూర్వపు అలవాటు ప్రకారము చేయువాడి ఎవరైనఁ బెట్టిన అన్నమును గొంటివాడు పెట్టిన బెల్లపు రాళ్ళమీద తినుచు మార్గమునఁబడి నడుచుచుండు మల మూత్రములు మార్గముననే విడచును అతఁడు యోగి కావున ఆ మల మూత్రములు కొన్ని మైళ్ళ దూరము సువాసనలు వెదఁజల్లుచుండ వ్యాప్తి చేయువాఁడయి ఒకసారి కాలుచున్న అడవి లోనికిపోయి దహింపఁబడెను. ఇట్లు మొదట ఆత్మ పరమాత్మతోఁ గలియఁగా పిదప దేహ మందలి పంచభూతములు వాని తమతమ మూల భూతములతో లీనమైపోయెను. ఇది భాగవతములోని కథ.

ఇతనిని జైనులు ఇరువది నల్గురు తీర్థంకరులలో మొదటి తీర్థంకరునిగాఁ జెప్పెదరు. ఋషభునికి భరతుఁడు బాహుబలి మొదలగు కుమారులు గలరు. ఇతఁడు రాజ్యమేలుచు అసి (కత్తి) మసి (సిరా) కృషి (సేద్యము) విద్య (జ్ఞానము) వాణిజ్యము (వర్తకము) శిల్పము అను వానిలో ప్రజలకు శిక్షణ ఇప్పించెను. అసి ద్వారా క్షత్రియత్వము, మసి (సిరా) ద్వారా విద్యలు బ్రాహ్మణులకు బ్రాహ్మణత్వమును, వాణిజ్యము ద్వారా వైశ్యత్వమును, కృషి శిల్పములద్వారా శూద్రత్వమును ఏర్పడెను. ఋషభుని కాలములో భరతుఁడు రాజ్యమేలి పిదప రాజ్యమును వీడి వనమున తల్లిలేని లేడిపిల్లను పెంచి దాని వ్యామోహమున లేడియై పుట్టి రాలిపడిన ఆకులనే తినుచు చనిపోయి పిదప బ్రాహ్మణుని కుమారుడై జడునివలె మూగవానివలె చెవిటివానివలె ఉండెను. ఇతనిని నరబలిగా ఇవ్వ దొంగలు పట్టుకొనియుండి కాళికాదేవికి నరబలిపెట్టఁబోయెను. పిదప రహూగణ మహారాజు పల్లకీనెక్కి పోవుచుండ పల్లకీమోయు బోయలలో నొకఁడు జబ్బు

వత కాలము రాజ్యపాలనము చేసి ధ్యానస్థుడై యున్నప్పుడు భరతుని తల్లికిని మోక్షము ప్రాప్తినిగాం జేసిరి. అంత నితడు బాహ్యవృత్తి లేనివాడయి. పొరక వల్లములలో దిన్నగా నడువని కారణమున రాజులు బాధకలిగి మాటిమాటికి నిందింప "రాజా! నేను శరీరముకాను నీ నిందలు నాకు తగులవు అను భరతుని వాక్యముంబట్టి రాజు క్రిందకు దిగి అతనివల్ల జ్ఞానము బొందెను. అతని పేరనే మన దేశమునకు భరతవర్షమని పేరు గలిగినది. (భాగవతము)

ఇంక బాహుబలి తపస్వి. తపస్సుచేసి యితడు ముక్తుండయ్యెను భుజబలి అనికూడ ఇతనికి పేరు గలదు. ఇతనికి గోమటేశ్వరుడని పేరు ప్రసిద్ధమయ్యెను శ్రవణబెళగోళ అను కర్ణాటక రాష్ట్రమునం ప్రసిద్ధమగు కొండ 57 అడుగుల మూర్తి గలదు.

ఋషభుం డొకపాడి రాజసభలో నృత్యముగా నీలాంజన అను వ్యక్తి నృత్యము చేయుచుండగ చనిపోయెను. అది కనులారం జూచిన ఋషభునికి విరక్తి కలిగెను. ఇతండు దిగంబర దీక్ష గయికొనెను. ఇతండు కైలాసము దగ్గర ధ్యానియై యుండెను. ఇతండే జైన మతస్థులకు మొదటి తీర్థంకరుండని జైనులు. జైన గ్రంథములను తెలుపును.

తీర్థంకరులు	తల్లిదండ్రులు	నిర్వాణస్థానము	జ్ఞానము
1 ఋషభుడు —			
2 అజిత నాథుడు	ప్రాత స్మరాజు జితశత్రువు, అయోధ్య రాణి విజయ	[illegible]	[illegible]
3 సంభవ నాథుడు	జితారి, రాణిసేన	"	14 ఏండ్లకు జ్ఞానము
4 అభినందనుడు	సంవరుడు రాణిసిద్ధార్థ	"	28 ఏండ్లకు
5 సుమతి నాథుడు	రాజు మేఘుడు రాణి మంగళ	"	20 ఏండ్లకు
6 పద్మ ప్రభుడు	కౌశాంబిరాజు శ్రీధరుడు రాణి సుసీమ	కౌశాంబి	6 నెలలకు

శ్రీ

7 సుపార్శ్వ నాథుడు	రాజు ప్రతిష్ఠుడు రాణి పృథ్వీదేవి	వారణాసి	9 నెలలు
8 చంద్రప్రభువు	చంద్రనగర రాజు మహాసేనుడు రాణి లక్ష్మణ	చంద్రపురి	3 నెలలో
9 సువిధి నాథుడు	రాజు సుగ్రీవుడు రాణిరామ	కాకంది నగరి	4 నెలలో
10 శీతల నాథుడు	రాజు దృఢరథుడు రాణి నందాదేవి	భద్దిలపురము	12 నెలలో
11 శ్రేయాంసుడు	రాజు విష్ణువు రాణి విష్ణుదేవి	సింహపురి	12 నెలలో
12 వాసు పూజ్యుడు	రాజు వసుపూజ్యుడు రాణి సమానతి	చంపాపురం	12 నెలలో
13 విమల నాథుడు	రాజు కృతవర్మ రాణి శ్యామదేవి	కపిల పురము	12 నెలలు
14 అనంతనాథుడు	రాజు సింహసేనుడు రాణి సుయశ	అయోధ్య	12 నెలలు
15 ధర్మనాథుడు	రాజు భాను రాణి సువ్రత	రత్నపురి	2 సంవత్స రాలు
16 శాంతి నాథుడు	రాజు విశ్వసేనుడు రాణి అచిర	గజపురము	12 నెలలు
17 కుంథు నాథుడు	రాజు సూరుడు రాణిశ్రీ	"	12 ఏండ్లు
18 అర నాథుడు	రాజు సుదర్శనుడు రాణి దేవి	"	3 ఏండ్లు
19 మల్లి నాథుడు	రాజు కుంభరాజు రాణి ప్రభావతి	మిథిల	వెంటనే
20 ముని సువ్రతుడు	రాజు సుమిత్రుడు రాణి పద్మావతి	రాజగృహము	11 నెలలు
21 నమి నాథుడు	రాజు విజయుడు రాణి విప్రాదేవి	మధుర	9 నెలలు
22 నేమి నాథుడు	రాజు సముద్ర విజయుడు రాణి శివాదేవి		54 రోజులు
23 పార్శ్వ నాథుడు	రాజు అశ్వసేనుడు రాణి వామాదేవి (ప్రభావతి)	వారణాసి	

4

ఇతడు పుట్టిన పుష్య కృష్ణ ఏకాదశి ఆదిల యోగములో పర్యంతము 18 ఏండ్లు సంచారము చేసెను. శ్రావణ శుక్ల అష్టమిని మోక్షము పొందెను.

మథనము

పూర్వులు ఆచరించి చెప్పిన ధర్మములు దేశకాలాంతరముల కాలాని లాభులు అనుసరించు జనులు సరిగా ఆచరింపక విపరీతముగా అధర్మమును ఆచరించుటచే దానిని సరిచేయుటకై తమ జీవితములద్వారా మహానుభావులు పద్ధతి నడచి చెప్పిరి. దానికి ప్రజలు ఆకర్షితులయి వారిని భక్తి నడచుచు వచ్చిరి. అది ఆ కాలపు వారికి ఎవరికిని విరుద్ధముగా తోచక ఆదరణీయములయినవి. కాని ఆ మహానుభావుల జీవిత సత్యములను ధర్మ మార్గములను తరువాత వారు సరిగా తెలిసికొనక గ్రంథములందు చేర్చిరి. మరియు ఇంకను స్మృతులు మతములు వచ్చినవి. ప్రచారముచేసి వానికి మతములను పేరు పెట్టిరి. అవి పరస్పరము విభిన్నముగా తోచుటచే వాదములు వానిని ఖండించుటకు గ్రంథములు వ్రాసిరి. సామాన్య ప్రజలు దాని యర్థము తెలిసికొనలేక భిన్నభిన్న మార్గ ప్రవర్తకులయి యొకరి నొకరు ద్వేషించుకొను స్థితికి వచ్చిరి. కాని ధర్మము దాని శాసనము శక్తిని తెలియరయిరి.

కాని మనము ఆ మహానుభావులు నడచి చెప్పినది సరిగా గ్రహించి వారి నడతలనే ఆధారముగా తీసికొని ఆచరించుచు ధర్మమును ఉపాసించెదము గాక.

ఇట్లు
బుధవిధేయుడు
చర్ల గణపతిశాస్త్రి

వర్ధమాన మహావీరుఁడు

కాఁడు బాలుఁడు యువకుఁడున్ గాకపోఁడు
పెద్దయగు, పిల్లముద్దుఁగాఁడు పెద్దమనిషి
అన్ని లక్షణములు వట్టి నతనిలోన
నెల్లవారును తమవాని నెంతురతని 22

ఎందఱు పుట్టలేదు భువినెందఱు క్రీడలఁ దేలకుండి దె
ల్లెందఱు తిండిఁ దిర్గుచు వధింపుచు సత్యమెఱుంగలేద యా
యందఱివోలె బాలుఁడును నాయుధమాయుధ దివ్యతేజుఁడై, తా
నందము పొందుఁగాని యొక నవ్యత తోఁచెను లాఁడి బాలలో 23

భవనములందు మందిర విభాగములందున చిత్రలేఖలన్
వివిధ విచిత్రరూపములు తీర్పఁగ శిల్పులు చిత్రకారులున్
వివరముగా విరచితగమనించి యనంతరఘటములోని గూ
ఢ విమల భావసంపద యుతంబ గ్రహించుచు మెచ్చు నెమ్మదిన్ 24

వర్ధమానుని యభయత్వము

రణము గావించు వీరుల ప్రతిమలరసి
ఒకఁడు రెండవ వానిపై నురికినాడ
పైఁబడుచుఁ గొట్టు, వటుగాక భయమువదల
అట్టి నిలవఁ గొట్టఁగలందె యనుచుఁ దలఁచు 25

చెప్పుటయె కాదు చేయఁగాఁ జెల్లు ననుచు
తక్క వర్తించుటయె కాదు తలపవలయు
మిగుల సువదేశములు చేయుమీఁద తాను
చేయకొరులపై భారము వేయునతఁడు 26

ఒకనాఁ డాడుకొనంగఁ దా సఖులతో నుద్యానమం దుండఁగా
నొకపాము ద్వేషకోపగుణ దంచె, కని నెయ్యుల్ దందఱున్ భీతితో
వికలత్వంబును గాంచి పోయిరి మహావీరుండభయుండ్లాతఁడిం
చుకయున్ విక్రియలేకయుణ్ణి నిలువన్ శౌర్యంబు హామెచ్చెనెన్ 27

వ మఱియు నొక్కపరి యుదధినుండి చెదరి బెదరి యొక మదపుటే
నుంగు జనులపైఁబడ బోవు పరువెత్తుటఁజూచి వర్ధమానుఁడా మదగజంబు
దరి నిలువ నదియు నిలువంబడుటయు నందఱు నాశ్చర్యమునఁగన నది
కట్టువడియె.

అది మొదలుగ మహావీరుఁడందు రతని
నెల్ల మిత్రులు పిలువంగ నెల్లజనులు
పిలువసాగిరి యతని నా పేరుపెట్టి;
నాటినుండియు నదె పరిపాటియయ్యె 27

మనసమ్మున్ బొనరించుటన్ మనసునామంబొందు సామానసం
బున వర్తిల్లి మనుష్యుఁడయ్యు విషయంబుల్‌పై పెపీక్షించుచుం
డిన పోటన్ ఫలకామమున్ గనికపొ్రత్రేతల్ శ్రేష్ఠుఁ డ
య్యును నీలావెడుపేయు నందుఁ దలఁపోయున్ వర్ధమానుండెడన్ 28

మనసో భూత భవిష్యదద్యతనసీమల్ దవ్వుచెంతల్ గనున్
కనులో ముందటనున్న దానిని కనున్, జాల్పతులో దానికం
టిన దానిన్ గ్రహియింపఁగాన మదిలోవెయొంచి సర్వేంద్రియా
ళను పూతంబొనరించి చేయనెపుడున్ రాట్పూనుఁడెంచున్ గనున్ 30

కనువేళను వినువేళను
తినువేళను మాటలాడి తిరిగెడివేళన్
మనిచెడివేళను సతతం
బనిదానంబుగను వర్ధమానుఁడు మెలఁగున్ 31

సకల జీవకారుణ్యము

మనుజా పచ్చికపై నడుగు ముందాపి మెల్లంగ వే
యుము, ఆ పచ్చిక నల్గిపోవును, నందున్నట్టి జీవానికి
మినిగష్టంబు ఘటింపదా యను ఏమీ పూనుకోయుంగ చె
ట్లను బాధన్ బడవేయుమున్, తినెదు నదున్ బొందు దంతోషమున్ 32

మౌనసందేశము

పట్టు శిలాదిఁబోలు మనువచ్చికలై కృషి సేయుచేసినన్
కుట్టక నల్గి క్రుంగి యదికూడ దిదెవ్వరి ద్రొక్కకుండఁగా
నిట్టు లహింస పేర్మి కురిపించుచు మౌనముతోనె యుండి తా
గట్టిగ బోధసేయునది కర్మము నాచరణానఁ జూపెఁగా 33

మానసఁ జిమ్మి యందము అపారముగాఁ గురిపించుచున్ గులా
బీ సుమబాలు తామరలు నిట్ట సుమంబులు కోయు చేతికిన్
వాసనలన్ వెలార్చును బాగుగ నందములార మౌనసం
దేశములిచ్చుఁ జెట్లును నదీవనిగా నరముల్ వరాశ్రముల్ 34

ఇట్లు సమస్తమును మెత్తనై హత్తైదు చిత్తముతో పరికింపుచుఁ దానుచేయు ప్రతిపనిలోను చిత్తముంచి పరిశీలింపుచుండియు వయసగాఁ గుల్మక్రమాగతంబుగా వచ్చునలవాటులను మానఁదలఁచుచు మఱొక్కమారు వానికి లొంగి పోవుచు మనమున సంఘర్షపడుచు నేమి చేయవలయునో ఎట్లు ప్రాచీనముగుండి వచ్చినవానిని మాన్పవలయునో అని ఆలోచించుచు అప్పట మెలఁగు స్నేహితులతోను నిత్యము కృత్యములఁచేయు పరిచారికాబృందముతోను తర్కించుచు తల్లిదండ్రులకు ఈ విషయములఁ జర్చింప సంకోచపడుచుండును. అయినను ఈ వర్ధమానుఁడు ప్రతిదినము అనరించుచు వానిని మరల మరల స్మృతికిఁదెచ్చుకొనుచు—

పసిఁడి పళ్ళెములోని బహువిధ భక్ష్యము
  లెటు తయారగునో యోచించు నెపుడు
సింగారమునకయి చెండ్లు పూమాలలు
  నెట్లు గట్టిదరో ప్రశ్నించుచుండు
గురులుచెప్పు విషయాల్ కూలంకషముగా, వి
  చారించి మూలముల్ చర్చచేయు
పెద్దలు చెప్పెడి వివిధకథలలోని
  జయమెట్లువచ్చునో సరిగ నెఱుఁగు 35

తినునవియును సింగారించుకొనునవియును
  వినునవియుఁ గ్రోలునవియున్ గనునవియును
చెప్పునవియును తనియుటు చెప్పనేల
  అన్నియును చెప్పికొని మూలమరయు నతఁడు 36

*విద్వాంసుని ప్రశ్నలకు సమాధానము

ఒకమారొక విద్వాంసుఁడు
వికట ప్రశ్నంబులడుగ విని వినియా యుద్ధా
వకుఁడు వర్ధమానుఁడు తా
నకుమారుం డిడె బుధుం డవాక్కయి పోవన్ 37

చదివెన్ పూర్వమహర్షి శాస్త్రకథలన్ చర్చించె శాస్త్రంబులన్
మెదిలెన్ దేశవిదేశ సంగతులతో మించెన్ కృతప్రక్రియన్
కదిపెన్ పూర్వవిచారధా విషయముల్ గావించె ధర్మంబులన్
చదివెన్ చిత్తములోని యద్భుతము లాశల్ వర్ధమానుండొగిన్ 38

యౌవనము

ఎక్కడలేని యందముల నీతని మేనికి వచ్చిచేరె ను
న్నెక్కి మదించి తామ్రదరనుల్ కందళించెను, కందము శీ
ఘ్రెక్కెను చక్కసిక్కబెత నెకొని బాహులు జానులంటె న
మ్మిక్కిలి మింగెంబు పై కెగిరి యన్నిటినొక్కచు నేలలాక్యముల్ 39

యువతులెవాఁడు నల్ యువతులొ క్రిరియూరకనిల్చి చూచుచు
యువయువ నెన్ని వేశములనాగ గ్రహించుచు శిల్పులన్ గవుల్
ఎవరును చూడకే వలకరింపక పోవరు చీల చిక్కనన్
గవిసిన యెన్నగున్న వలెఁగాలిచి చూచెని యౌవనంబహో 40

ఆవయస మొక్కటొక్కటిగ నారసి కోసిడిచింది శిల్పులన్
కవులెవ రెట్టులో చెరిపి వ్రాయుదు చిక్కుగ గిసి యుక్తమై
యున్నఁకొకా వారలకె యుయ్యెదియుల్లతి యుప్పగింతమే
లవు, చేయుచోఁగమలమౌర గులాబిని చీల్చిచూచుటా 41

నయముండెల్ప ప్రవర్తమానుఁడుండన్ వర్ధమానుడొగిన్
ప్రియపుత్రుం డతిదంతుఁడిలా క్షత్రియున్ శిక్షార్థుఁడున్ మెచ్చియా
వయసుండాతిక దర్ప నిత్యయువు రూపాలక్ష్మి సౌందర్యమై
ల్లయు సౌశీల్యము మించుటన్ గుణగుణుల గావింత్రులోలోననే 42

*ఇందుగల విద్వాంసుని రూపమున వచ్చి ప్రశ్నలడుగ చెప్పిన యా సమాధానములే జైనేంద్ర వ్యాకరణ రూపము నొందెనని యందురు.

ఇంతటి వర్ధమానుఁ గను నీభువి యెంతటి పుణ్యభూమియో
యింతటి వర్ధమానుపిత లెంత యదృష్టము గన్న వారలో
యింతటి వర్ధమాను సఖులెంత పురాకృత భాగ్యవంతులో
ఇంతటి వర్ధమానుఁ గొనునింతియు నెంతటి ధన్యురాలహో 43

ఎపుడే విందులో యుత్సవంబులో మరేవ్వత్యాలా ప్రాసాదమం
దవ కక్ష్యాంతర సీమలన్ జరుగుచుండన్ వచ్చి బాధించినన్
ఆపుడా మిత్రులఁ గూడిపోయి కని లోనానందమున్ బొందుగా
ని, వనిం బూనితనంతఁ బోవఁ డెపుడేనిన్ వర్ధమానుండిఁకన్ 44

పరిస్థితులమార్పు

ప్రతిజీవనంబు సదా పరిస్థితి వశంబై యుండియో పెద్దమా
నుతియోచించి యొనర్పు నాస్థితి శుభంబై యున్న నెవ్వాడు దు
ష్కృతి చేయందుగదా పరిస్థితుల నేయాపాత్రులౌ వారు సం
స్కృతి గావించిన నెంత యొప్పనుచున్ చింతించు రాట్సూనుడున్ 45

ఎవరేన్ వాదవివాదముల్ సలుప నందే యుండి యూహించు నె
య్యవి ధర్మంబులో వర్ధమానుఁ డవి నిత్యంబున్ సమర్థించు నె
య్యవి ధర్మంబుగ లోనఁ దోచునవి సామ్యంబార ఖండించు నె
య్యవి బోధింపఁగ రాక గూఢములో యవ్వాని బోధించెడున్ 46

కొందఱు వర్ధమానుని సుకోమల శీలము మెచ్చుకొందురెదన్
కొందఱు పొంగు సంగముల కూర్పుల తచ్చెరువొందు చుండ్రిఁకన్
కొందఱు తీర్పఁజాలని నిగూఢ సమస్యలు తీర్పుమెత్తు, రే
కొందఱొ కాకయేయొకరు గూడ నెఱుంగరు తత్కృతిః స్థితుల్ 48

వివాహ ప్రసంగము—

వ. సుందరుఁడు యువకుఁడునగు వానిని జూచి యాతఁ డెవ్వతెను పెండ్లియాడునో యని లోకులనుకొనుట పరిపాటియై యున్నదిగదా! అట్టి యా యౌవన సౌందర్య సౌశీల్యాదులఁ గని లోకులు గుసగుసలు వోవుట చూచుచు పెండిలి పెండిలియను మాటలు అందఱినోట వెలువడఁగా.

పెండిలిమాట విన్నపుడొ చింతగఁజొచ్చును వర్ధమానుఁడే
పెండిలికేల తొందరలు విద్యలకాల మిదంచుఁదండ్రకున్
పెండిలి ముచ్చటల్ తనఁగ వేయక చెందును మాత, లోకులో
పెండిలి యెప్పుడెప్పుడని వేచెదరెక్కడలేని తొందఱన్ 49

పెండిలియాడు రాతమునుపే సఖులేమిటి బంధువులేమి యొ
క్కండను నూరకోక వెనుకాడ కడీవనిగాఁగతోడనే
యుండక దండలంబడుదు నందఱు తొందరపెట్టఁ దండ్రియుం
కుండఁగలేక కన్యకయి యూళ్ళు పురంబులు చూడసాగఁగా 50

సఖులొక్కండురు పెండ్లి సంగతుల ప్రస్తావంబు చేయంగ ను
న్ముఖతం జూపఁడు వర్ధమానుఁడింక నామోదమ్ము మాపంతయూ
సఖులింతో బలవంత పెట్టునెడలన్ మౌనంబు తోడన్ విన
మ్రముఖుఁడై యుండునుగాని విసుగుం బొందండు తానెప్పుడున్ 51

తల్లిమాటకాదనక వివాహమునకంగీకరించుట

తన మిత్రుల్ బలవంత పెట్టినను నాతన్ సమ్మతిన్ జూపఁడై
నను మాతాపిత లెగుదించి తనయున్ ప్రార్థించ నట్టారి ప్రా
ర్థనఁ గాదంచును త్రోసిపేయుతయుఁ బూర్ణాంగీకృతిన్ జూపకుం
డెను గాని తనతల్లి దైన్యము గనన్ శీతుండి యొప్పెన్ వెసన్ 52

ఎవరైతన్ మదిఁ తన్నుఁబుద్ధ్వొకొనిన్ వీక్షింపనేలేఁడె హె
చ్చువగన్ జూచుచుఁగుండి తానుభవించున్గాని యెన్నండు నే
రెవరిన్ బాధపడంగ నీతయునతే యొక్కెని తోగొట్టు న
ట్టి పుహాయంబులు చూచుచాఁడె బులనిట్లీతల్లిచింతన్ గనున్ 53

వర్ధమానమహావీరుడు [illegible]

తమ్ముఁగని పెంచి ప్రేమించు తల్లిదండ్రి
చిన్నఁబుచ్చుకొనుటను వీక్షింపలేక
వర్ధమానుఁడు ప్రీయు వివాహమునకు
విముఖుఁడయ్యు సుముఖుఁడయ్యెఁ బితలకొఱకు 54

పెండిలికొప్పుట విని సవయస్కులు
   కుప్పిగంతులు వైచి చప్పటిడిరి
ఈ వార్త యూరిలో నెల్లెడల కెక్కఁగ
   నూరివారలు చేసి రుత్సవములు
మన మహావీరుని కనురాని సుందరి
   యెంతదృష్టవతో యంచెంచి రెల్ల
రతని వివాహము వీక్షింపు మనమెంత
   ధన్యులమొ యనిరి తత్పురిప్రజ 55

అంత నెచ్చెలినుండియు స్వాత్మజాత
నా యశోద నియుదమని యాత్మ తలఁచు
సమరవీరుఁడనెడి రాజు శ్రేవణపతిని
పతియె వర్ధమానుఁడు పెండ్లికొడఁబడెనని 58

—o—

వర్ధమాన మహావీరుడు

రెండవ యాశ్వాసము

(వర్ధమానుని వివాహము)

ఇది హర్షంబున నాలకించి కులమందెన్నైన మాణిక్యమై
యుదయంబైన యశోదయన్ సుతను నీ యుత్కృష్ట పుత్రుండు శే
లు దొవంబట్టగ నిత్తునందుఁ గబురుల్ తూర్ణంబుగా దూతచే
వదనన్ రాజుకు ప్రీతితో సమరవీరాఖ్యుండు పంపన్ వినన్ 1

సరెయని త్రిశలా సిద్ధార్థులరసి మెచ్చి
సమరవీర భూవరునకు జాబువంప
నాతఁడును మహానందమంది మూర్త
మునుచి పెండ్లి మహోత్సవమును పొనర్ప 2

ఆకసంబంటుచు వెలదు కేతువుఁ గట్టి
తెల్లని పట్టువాందిరిని గూర్చి
ఇంద్రధనువులు లెగురఁదోరణములు
వాకిళ్ళఁబూర్ణ కుంభములనిల్పి
ముత్యాలహారాలు మురుపుగ వ్రేలాడఁ
గామరుపూవుల గుత్తులమరదిద్ది
భవనాలఁ గక్కులఁ బలుతంగు రంగుల
ముత్యాల ముగ్గులు పొలుపుదీర్చి 3

అంతిపురినెగాక యఖిల పట్టనము న
వాగి వివాహ శుభమహోత్సవంబు
సమరవీరన్నపతి జరిపె సత్వరముగ
సుహృదయు ప్రతకు యశోద సుతకు 4

అపుడు వరాంగనలైన యామె చెలికత్తెలు ఆ కుమార్తెకు తలంటు బోయు సుగంధ తైలముపూసి సుగంధామలకపుఁ బిండితో నలుగుపెట్టి మణి కుంభములతో నభిషేకించిరి. స్నానమైన పిదప నీటఁదడిసిన వదనంబు పీడి శారదరాత్రి వెండివెన్నెలమబ్బోలె ఆమె తెల్లని యుండాలిదు పట్టుపుట్టమును దాల్చెను. సింగారింపులలో జాణలయిన యామె చెలియలు నాలుగింట్ల భవనంబున నామెను కూర్చుండఁబెట్టి రంగురంగులును, సువాసనలును, చిమ్ము పువ్వులు కురులందుఁ ముడిచి వివిధ భూషణంబులచే నలంకరించిరి. అపుడు ఆ తరలేక్షణకు నల్లని పట్టుకుచ్చులవంటి మెత్తనిది నునుపైన పెనుకురుల కొప్పుడిలో విచ్చిన మల్లెపువ్వులను తురుముఁగా నామె చెల్లాచెదరైన చుక్కలచే నిండియున్న కటిక చీఁకటి గల యాకసమువలె శోభిల్లెను. నుంత వంకరలగు కురులచే నామె మోముఁ దామర గ్రుమ్మరించు సౌరభంబుల కానవడి ముసరి వ్రాలిన తుమ్మెద బార్లవలె ప్రకాశించెను. సిందూరము రంగరించి యా పెండ్లికుమార్తెకుఁ బెట్టిన చేరు బొట్టుయును ప్రభుత్వాధికారము పొంది చెలాయించు మన్మథుని ప్రతాప బాలచంద్రునివలె భాసిల్లెను. ఆ కమలేక్షణ చెవుల వ్రేలుచున్న గజకబొందలను మూడులోకములను గెల్చిన మన్మథునికీర్తి కేతనములవలె విజృంభించుచుండెను. కస్తూరి పంకముచే చిత్ర చిత్రములుగఁ జెక్కునందు రచించిన రేఖావలయము చంద్రబింబ శ్రీల కురియు మబ్బుల గాలిలచే లోన మలినమైన యద్దమువలె నందముల గ్రుమ్మరించుచుండెను. నల్లని కాటుక పెట్టిన యా మీనలోచన కన్నులు మిగుల తీవ్రమైన హాలాహల పంకముపూసిన యనంగుని బాణమువలె మెఱసెను. ఇతరులకు సాధారణముగాని యొఱపుగలయామె మోవి యిది పంటకట్టిది లేని లత్తుకరంగుతో నింత యైశ్వర్యముఁ గురిపించుచుండెను. మఱియును

ముత్తెముల కుండలములతోఁ బొలుచు వధువు
క్రొత్త చిగురువ్వుచే ముద్దుగొలుపుమోము
రెండు పైపులఁగల పుండరీకములకు 5
నడుమఁ దనరు శరశ్చంద్ర దనము గెలిచె

ముత్తియముల సరంబులన్ మురువులీను
కంఠమునఁ దొప్పు వధువెంతొ కాంతులొలికె
ముత్తెపుం జిప్పలను శంఖములను వెలికి
గ్రక్కి వెలుఁగు సముద్రపు లహరివోలె 6

మంచి గంధపుఁబూఁత రచించమించి
నల్లయగురు రేకల నుల్లసిల్లు వధువు
మేను, యమునా తరంగాలలోను గలియు
మొదలు గంగానదియువోలె సొబఁగు మీఱఁగ 7

మెఱయు గుండ్రని ముత్యాల సరములొప్పు
విమలగాత్రి వక్షఃస్థల మమరియుండె
చెల్ల చెదరైన చుక్కల నుల్లసిల్లు
నస్తశైల శృంగంబును ననుకరించె 8

మూఁడు వళుల చేఁదగు నడుమునఁ దనర్చు
వక్షమున నూగు హారాలు వఱలుచుండె
జలపు జల్లులు కప్పిన శిక్కవేలును
మసలు నదివోలెఁ బెండ్లికుమార్తె వఱలె 9

మణుల మొలనూలిఁ జుట్టంగఁబడిన నడుము
దనరు నరపాలమౌళి యాతనయ యపుడు
వార్ధిమణి గర్భవేలచే వలయిత మగు
సైకతము గల్గు వసుమతి పరఁగుచుండె 10

ఎత్తయిన తొమ్ము పర్వత మెక్కుచున్న
మదనునికి నూతకట్టగాఁ బొదలుసట్టి
నీలిరంగు నిందీవర మాలవోలె
ఆమె నూగారుపంక్తి యొయ్యారమొలుకు 11

వెలలేని పైఁడినగల వెలఁదినాపె
పూవుగుత్తుల నదలింపఁ బోరె
అత్తుకర త్రికవె హత్తు నామెపదాలు
తీయెదంలోఁ దమ్మిదాయ గెలిచె
అందాలుగన వర్ధమరసెడి యా కాంత
పూర్ణశశి గల తూర్పు దిశమించె
హస్తాబ్జమునఁగాక స్వాంతాబ్జమందుఁబు
రోధనుల్ రక్ష సూత్రాదులిడిరి 12

ఇటు కుమారైను పెండ్లి యింపులెన్నొ
వెలయు సింగారములు దీర్చ, పెండ్లికొడుకు
రాక కొఱకు నమరవీరరాజు వధిని
గడుఁ గుతూహలత నెదురు గనుచునుండె 31

అంత నా రాజసూనుండగు వర్ధమానుడును జలకంబులాడి సుగంధము మేన నలంది ధౌత వసనంబులు దాల్చి లోకులలోచనముల నానందపెట్టు వివాహంపు టలంకారములకుం దగిన భూషణంబులు తల్లిదండ్రులను స్నేహితులను సంతోషపెట్ట ధరించి

బంగరు సన్నదారముల బాగుగా నేసిన పట్టుకండువా
హంగుగ వల్లెవాటుగ నొయ్యారముదాల్చి మెఱుంగు దీవియల్
రంగులు చిమ్మఁగన్ దగు శిరస్త్రముయుంబుల మేఘమాలచే
నింగివలెన్ విరాజిలుచు నెమ్మదికెంతయుఁ గూర్చె మోదమున్ 14

వృధుల వక్షస్థలంబున వ్రేలుచున్న
ముత్తెములమాలచే రాజపుత్రుఁడలరె
ఎఱ్ఱఁద వటియు దరినిట్టు వెలసియున్న
మెఱుఁగుఛాయ వదనుచేత మెరుపటుల 15

మధుర గంభీర తనువుర మనలు నతఁడు
కామరు వడగంపు ముత్తెపుఁ గుండలముల
నమరె సూర్యచంద్రుల మండలము లచేత
మురువుగానుండు మేరు భూధరముపోలె 16

మంచి గంధంబు అలఁదఁగ మించె వరుఁడు
అలఁతి యొంద నెఱ్ఱని యుదయాద్రిపోలె
గైరికాది ధాతులలను గజముపోలె
వంజ కెంజాయ వర్ధిన చంద్రుఁబోలె 17

మణుల భూషణముల దాల్చి మహితుఁడతని
అద్దమునఁ బ్రతిబింబించినట్టి బొమ్మ
భానుమండల మధ్యస్థుడైన పూరు
షోత్తమునివలె శోభల నొంది వెలిఁగె 18

మిత సమాజమౌ నతని శరీర కాంతి
భూషణంబయి యెంతయు బొలుపులీనె
ఇతర మాణిక్య భూషణా లెల్లనైతె
వాని కైశ్వర్య చిహ్నమై పరిఢవిల్లె 19

ఆణిముత్యాల గొడుగు పైనమరియుండ
వేగ వింజామరంబులు వేయుచుండ
భద్రగజముపైఁ గూర్చుండ వరుఁడువేడ్క
త్వరగ పెండ్లి వారింటికి తరలివచ్చె 20

అటువచ్చిన గణరాజ వంశతిలకు
సమర వీరరాజంతట సరస వరుని
గేశయాత్మయు తిలకుఁడౌ క్షితిపుఁడపుడు
దూరమువనె గని తనంత చేరఁబోయి
పెండ్లిపందిరి కింటికి వేగతెచ్చె 21

అంత రాజపుత్త్రుఁడు మండపమ్మునందయున్న
పూర్ణచంద్రాస్య నా రాజపుత్త్రిఁజూచె
హస్తమున విలాసముగ పుల్లాబ్జమూని
కాంతి విరజిమ్ము వారిధి కన్యఁబోలె 22

దేహకాంతుల వెన్నెలల్ దెసలఁజిమ్ము
నా నృపాత్మజ యుత్కంఠతోనె చూచు
రాజసుతని యానంద సాగరంబు
పొంగిపార్లి గట్టులు దాటి నింగిముట్టె 23

ముత్తయిదువలు చేయించు పుణ్యమైన
పనులన్నియు వారు చెప్పినటు చేసి
పెండ్లికూతురుతోపాటు పెండ్లికొడుకు
పెండ్లిపందిరి దరినున్న వేదికరిగి 24

హవిసులంద్రకి జ్వాలలు పరుగ నగ్ని
ఎదుటఁ గూరుచుండి యా పురోహితుఁడు తాను
నూతన వధూవరులచేఁ బ్రీతితోడ
నింకఁ జేయఁదగునవి చేయించె సరిగ 25

గుణమణి యనియా నృపసుతు తనువదెల్ల
మెండు పులకాంకురములచే నిండెఁగాని
కంఠమున నుండి విపుల వక్షంబుదాఁకఁ
గ్రాలు హారమాల కేసరాళి గప్పివైచె 26

తనుగొనఁగోరి ముందునకుఁ గ్రమ్మఁగఁ గ్రక్కున సాగిపోయి పి
గ్గున పెను పెన్నకున్ మరలి కొండొకచోటున నిల్చిపోయి యా
యువతిని నాపె క్రీఁగనుల యందులదూపుల నాద్యశస్త్రికన్
వెనుకకుఁ బోవలేవు మరి వెంటని సాగక యూగులాడితిన్ 27

వ॥ ఈ విధముగా పాణిగ్రహణ మహోత్సవమైన పిదప ప్రియురాలైన యశోదతోఁగూడ గిరి వర్ధమానుడు తన యత్తమామలకు తల్లిదండ్రులకు తక్కుగల పెద్దలకు నమస్కరించి వారి యాశీస్సులబొంది సమస్త బంధువర్గములు అభినందించుచుండ సమరవీర రాజధానివదలి నిజరాజధాని చేరి పురవీధుల మారేగుచుఁ ప్రదక్షిణముచేయు సమయమున ఆ నూతన దంపతులఁ జూచు వేడుకలో నాదలముతో నా పురసుందరుల విలాస చేష్టలి విధముగ విలసిల్లినవి.

వధూవరులను జూచు పురసుందరుల విలాసచేష్టలు

చెలువమిన్న యొక్కర్తు కొంకిగురుఁగేల
సెలుపఁ దామరపూదండ నిల్చెదాల్చి
స్వయముగవరించు కోర్కెతో బలెను దొరగ
రాజధానిలో మెల్లమార్గంబు దరిసె 34

వరుని వధువును కనుతివ్వ కొక
పరయు కంటికి కజ్జగ్గు నెంతి
నీలిగాటుక దురిచి విశాల నేత్ర
యొకతె కిటికీదరికి వేగనురికివచ్చె 35

నగలు పెట్టుకొని యొకరిన్ కొర్లచేత
కప్పురమొద నా [illegible]
[illegible]
నగలు దాల్చక యొ కిటికీ దరిసె నొకతె 36

విప్పి వాసించు దీనిని [illegible]
దాలిచి [illegible]
బాధపెట్టవద్దనుచు [illegible] నొకతె
చెప్పులన్ దీసివేసి కిటికిచేరె త్వరగ 37

పెండిలి మహోత్సవ సముద్రవీచి నేర్పు
నదుల శక్రక్రమము లీలనదలఁ బోలె
వరుఁడు వధువుతోఁ జాటుగా వహ్నిచుట్టు
మూఁడుసార్లు ప్రదక్షిణములఁ నొనర్చె 28

అది పరమేశ్వరుఁడ్ జూడని యింపుగులుక
రూపుదాల్చియున్న వధూవరులను జూచి
హోమవహ్ని ప్రదక్షిణ త్కోటిరయిం
వంకయిడి తల వంచించి వలెను మెచ్చె 29

నృపతిపుత్రిక తన పురోహితుఁడు చెప్ప
అగ్నిపైని పేలాలను వపుడుఁ జల్లె
చివురు దొడిగిన తియమావి చెట్టుపైని
గాలికల్లాడు తీవియ పూలు వోలె 30

తొరగ జయులుదీక్షిత హోమ ధూమపంక్తి
ఆమె మోము తామరపువ్వు నంటియుండె
క్రొత్తదియు నీలిదియు ధ్రుమగుచ్ఛయుక్తమైన
తమ్మితూడు రూపంబును దవరియుండె 31

హోమవహ్నినుండియు లేచు ధూమపంక్తి
వరునిపాణిని గ్రహించి వ్యప్పజ్జైన
ఆమె మోము నందంబియు నంద్గగించె
పద్మముఖం దిగ్గు తుమ్మెద బారుబోలి 32

హోమవహ్నినుండియు లేచు ధూమపంక్తి
నేలకతి క్రమంబుగ నధికేషములు
వలచు శాఖాశ్రమలకు ముఖ్య వరునిమల్లి
వాడు నల్లకలువవలె వెలిగెఁ మిగులఁ 33

యశోధా కర్షణముల విహారములు

విస్మయంబున జిహ్వయే చేయుటిట్లు-
పద్మములకు మిత్రుఁడయ్యె నీ-హారి కనుల
యుతని యంగము లందెల్లఁ బ్రతిఫలింప
నతఁడు సాక్షాత్తు తగి సహస్రాక్షుఁ డయ్యె॥ 44

ఎచట నెచటకై తె కుమారు డెల్ల చూచె
నంగనలు కనుచూపుల నంపినారొ
అచట నచటనె కల్హారంబు లనెడు చిగురు
పొలఁచేలరి వారంటఁ బడిరి మిగుల 45

కదలి మొదలకుందను విస్ఫ కనుతలోడ
నాతురతఁ జూడు పూఁబోండ్లయాత్మ జాత్రి
కోవఁ గొత్తినదివలెఁ దఱ్ఱుకుప్పమూర్తి
వనితల ప్రతియొక్క హృదిలోపలను తోచె॥ 46

అపుడొకతె యొల్ల మెయిఁ బులకాంకురముల
నింపి కన్నుఁ బాటములతోడ నేమికేడ
కనని చేతిలోని విలాస కమలముపుడు
కనులమూసి యాఘ్రాణించె మునిఁగి ప్రీతి॥ 47

మహిత వశీకరణపు సిద్ధ మంత్ర మతను
కడనె మది యుపదేశంబుగని జపింపఁ
దలఁచి ముక్తాక్ష మాలికం బలెను నొకతె
పాడి ముక్తాఫలసరము ద్రిప్పంగఁ దొడఁగె॥ 48

చిలుక ముక్కుఁబోలిన గోట చివరచేత
కొనకుదుమన్న మొగలిపూఁ రేకు
వలు నొకతె సన్నగీతలు వ్రాయఁ దొడఁగె
వానికిన్ స్మర లేఖలు వ్రాయు దానిఁబోలె॥ 49

బొమ్మగీయు చిత్రఫలకమ్ములను బుంచెఁ
జిపురుఁ గేలన ధరియించి చెలువ యొకతె
తనదు బొమ్మను గీసి యాతనికి నీయ
యత్నమును జేయు పట్టుల నలరియుండె॥ 50

సంతతము క్రింద పడుచున్న స్మరుని పుష్ప
ములుకుల పరాగవర్షాలఁ గలుషమైన
యుదియు తోఁచెను నట నొక సుదతిచూపు
వెలికి వెదజల్లు కన్నీళ్ళ గందియాయె॥ 51

మఱియు నొక్కతె గగుర్పాటుచే నందమునిను గండపాళికలపై మనోభవుని చిత్ర గృహప్రవేశమున మొలకలు పుట్టిన మంగళ పాలిక వలె విరాజిల్లినది. ఆకర్ణాంతముగా లాగిన శరాసనముగల మదనుని బాణ పుంఖముల తెక్కలగాలిచే వలె విసరఁబడుచు నాడుచున్న యుత్తరీయము గలిగి యొకతె కంపించెను. ఐయుల వెడలిన వేడి చెమట బిందులచేఁ తడిసినదై యొకతె దూరముగా లాగఁబడిన చెఱుకువింటి తీవియుండి వెడలు ముత్యాల వరుసల సంకులితమై యుండెను. మనోవీధియందుఁ బ్రవేశించిన మదనునిచే చిమ్మఁబడిన పొడి పరాగజాలములచేత కలిత విగ్రహము గలదివోలె నొక్కతె ఎక్కువగా వివర్ణభావమును పొందెను. మఱియు నా పుర సుందరులిట్లు ఆ దంపతులను గూర్చి యనుకొనఁ దొడఁగిరి. కులగిరి వలె శ్రేష్ఠుఁడైన పరమ సుందరుఁడైన యీ కుమారుని భర్తగాఁ బొంది యీ బింబాధర యితర జన్మలలో నెంత యుగ్రమైన పుణ్యము జేసినదో గదా, అమృతముల ప్రక్షాళితమైన చంద్రబింబమును లక్ష్మికి నివాస స్థానములైన పద్మములను పూర్వము సృజించుచు సుందరవస్తు నిర్మాణ నైపుణ్యమును అభ్యసించి పిదప విధాత ఈ వదనమును తీర్చి దిద్దెను గాఁబోలు. భువనత్రయ నిర్మాణాంశములో ద్రోగుచేసి ప్రోగుచేసి సమర్పించిన సౌందర్యపు ముద్దచే పద్మగర్భుఁడు బహుశా ఈ యువరాజును నిర్మించియుండును. గడియవలె దీర్ఘమైన బాహువులు గలిగి మూఁడు లోకములచేఁ గోరఁదగిన శోభగల యీ యువకుని చూచుటకు లోకత్రయ యక్షుఁ దగు బ్రహ్మ మనసుపడు పదివేల కన్నులను నిచ్చి యుండవలెనసది మఱి

యెందుకట్లు ఇచ్చినాఁడుగాఁడు వీని వదనామృత రశ్మి బింబమునుండి బయలుదేఱిన సౌందర్యామృతమును ఉపయోగించుటవలన నెవరి నేత్ర యుగము ఈ జన్మలోనే అనిమేషభావమును బొందకుండును" అని యిట్టి యుదారములైన పురసుందరుల వాక్యములను వీనులవిందుగా ఆలకించు చున్న నా గుణవంత ప్రదీపకుఁడైన రాజపుత్రుఁడు ఇంద్రగామును పట్టణమును ప్రదక్షిణముచేసి రాజాంతఃపురమును ప్రవేశించి దూరమునుండి వంగిన శిరస్సుతో అంజలి ముకుళించి తన యర్థాంగితోఁగూడి తదు సంతోషముతో పొంగిపొరలు తండ్రికి నమస్కరించెను. అపుడు సిద్ధార్థభూపతి యనుకూలరాలైన భార్యవనపు పొంది యిపుడు దూరముగావంగి నమస్కరించు చున్న కుమారుని శిరసెత్తి పైకెత్తి భుజపంజరముతోఁ బులకాంకురములు నిండిన గాత్రముగలవాఁడై యాదరముమీఱ గాఢముగాఁ గౌగిలించుకొనెను.

ఆవేళ బంగారు పళ్ళెరాలందు వెలఁగు
ముద్ద కర్పూరంపు దీపములను దాల్చి
ముత్తయిదువలు భద్రాసనమునను నున్న
నృపతి సుతునికి నీరాజనాలిడిరి ప్రీతి 52

అయిలన్ బెండిలియాడి విశ్వములఁ గీర్త్యర్థాసి స్థాపించి సం
తత పూర్ణ త్రిజగంబులన్ మనుప దీక్షన్ వద్యబంధించి యు
త్కట పుణ్యంబులఁ గూర్చు పుత్రుఁగనుచున్ వ్యాపించ నానంద సం
పదతో లోఁదలంచె స్తోత్రమును లమ్మున్ శత్రుముక్తమ్ముగా 53

ఇది

రెండవ అశ్వాసము

———

వర్ధమాన మహావీరుడు

మూడవ యాశ్వాసము

యశోదా వర్ధమానుల విహారములు

వర సౌభాగ్యమునందు నూత్న వయసున్ హర్షించు దేహాన భూ
వర పుత్రుండు నిసర్గ సుందర సముద్యద్దివ్యాంగియౌ నా యశో
ద, దమింపన్ కలికాల నిందుర్యోధబు–ర్ధదశ్రిస్య నాదాంత రో
దరిభాగారయుల మందరోత్త పడుతన్ హాస్యోక్తిఁ దేలెన్ దమిన్ 1

మఱియున్ సర్వము దైవకంబుగల యూజ్ఞ నాథుఁడత్యంత సుం
దర నాత్మోజ్జ్వల యౌవనంబున మహా సంతోషమునం బ్రేమ గ్రో
మ్మరు యోగ్యాత్మజునిన్ ముహూర్తవశమున్ గాంచి కొల్వన్ నిరం
తరయోగ్యంబగు మూఁడు మేడలు వడిన్ గట్టించెఁ బ్రీతిన్ మదిన్ 2

ఆశేఁదా సౌధములందుఁ జిత్రతర విన్యాసాళి శోభాళి దన
ర్చు తలాలందును నవ్యరంగనలతోడ్ కోటిల్లు వారాంగనా
తతిఁ లాసించు విలాస నృత్య గతులన్ దర్శించుచున్ వైహా
స్యపరిణావన్ విహరించె భోగములచేఁ జిత్తంబులాగం గదన్ 3

మందుబిందల మాయు మహితాతప జ్వరము
 చల్లని జలముల శాంత పఱచి
సకల వనంబులఁ జరియించు నెమిళుల
 కదయు నృత్యములు నేర్పు గురువై యగుచు
ఘనవాతములచేఁ గాలు మేఘంబుల
 దిక్కుదిక్కులఁ బంపి దీప్తి గనుచు
నల్లని నింగియున్ నల్ల బ్రాచు విడుచు
 ఋఋపంబువలె మేము తలముగముచు 4

ఎలమి గూర్పు వర్షాకాల మెగుదెంచఁ
గని విహార మండపమెక్కి కాంతశోద
ఒక్కతరి వర్ధమానుఁ డువిదకంత
జలదములఁ జూపి వర్ణింపసాగె ప్రీతి॥ 5

అటు సరోజాక్షి! వీక్షింపుమీ మొయిళ్ళు
ఎటుల జలధి నీళ్ళఁ గనుచుండనే పారించె
ప్రబల గగన విలాస దర్పణమునందుఁ
జొచ్చుఁగువలయు బింబాల సొంపుగాంచె॥ 6

వంగు కనుబొమ్మ కలదాన! వర్షలక్ష్మి
మెఱపుఁ దీవెల పదకల మిగులఁబూని
క్రొవ్వుచేసిన కాటుకఁ బోలు మబ్బు
దొంతరల నింగి పాత్రమున్ బంతరించె॥ 7

చిరముగఁ బ్రవాసమేగి వచ్చిన పయోద
పాంథుఁడపుడె క్రొత్తగ విప్పు వాగ చిక్కి
దీసిన కురుల జడలట్లు దీప్తి చెంది
కాఱుమబ్బుల మాలలు గానిపించు 8

వేసవి నివ్వెరాల్పిన బయల్ దేశిన
పొగలట్లు మేఘముల్ పొదలె మింట
ఇంద్రు లీలిని వార్ధి యొదవాగి తెక్కల
సెగురు కొండలభోలె నిపె మొగిళ్ళు
మెఱపుఁ దీవెల నిండు మేఘాంబరము, తుదిన్
బగడాల బురదల వార్ధిఁబోలు
వని నృత్యములు సల్పి ధ్వనిశేయు నెమిళుల
మెఱపుఁ గండ్లిడి మేఘుఁడు తమి మెచ్చు 9

నెమిళులున్ బాకలూది సర్పములఁబట్టి
పెద్ద కేకవేయుచుఁ బురుల్ విప్పియాడు
వర్షఋతువు కంసారి మబ్బునెడుగీటు
రాతి గీయు బంగరుగీత గాఁ మెఱపు॥ 10

కావ్యదేహంబొ మలినమై పరిధవిల్లు
నాదు మానసమొ విరుద్ధమై దనర్చు
అనుచు మెఱసెడి మెఱపువంకను వెలింగి
మబ్బు విడఁదీసి చూపునాకాన్కఁ దోచు॥ 11

పరశుల గిరి శృంగములందు మెరపులగలఁ
గూడియున్న మేఘముల పంక్తులును, ధరణి
మోయుచును నాలుగు సముద్రములకు మధ్య
దగు వరాహపు వంపు కోరలను బోలు 12

విస్మయశ్రీ గలిగ దానవీర్య మొప్పి
మూఁడులోకాల గెల్చి నీ మొగిలురాజు
పైకి నెత్తిపట్టి విజయధ్వజములేమొ
యనఁగఁ దరళాక్షిరో! మెఱపు లవిగో మెఱయు॥ 13

హంసలను దోలెడి పేత్రయుష్టు లగుచు
ప్రోషితుల భయపెట్టఁగన్ లోలనయన!
ద్రివ్య కేళి ప్రేష్యులు వోలె దీప్తిచెందె
నీ మెఱపుఁ దివెలాకాశ సీమయందు॥ 14

ప్రియా! చూడు. ఈ మెఱపుతీగ యను నారిఁగూర్చి యింద్రధనుసు అను వింటిని లీలగాఁగొని వర్షా ఋతువనెడి కిరాతుఁడు శర (=బాణ, జల) ప్రహారములచే భూమిని పుండరీక (=పద్మము- వ్యాఘ్రము) శూన్యముగా నెట్లు చేయుచున్నాడో, సర్పములను నెమిళ్ళు కక్కిన మణులవలె నీయార్ద్ర ప్రచండమైన వర్షాధారలచేఁ గొట్టఁబడిన రత్నగర్భయగు భూమిలోనుండి చిమ్మఁబడిన రక్తోత్పలఖండముల కాంతులనెట్లు అధికముగాఁ జిమ్ముచు

న్నవో. అదిగో శరత్కాలపు రాత్రివేళ యందలి యాకాశమువంటి క్రొత్త
వచ్చని పచ్చిక బయళ్ళపైని నిండుకొనుండలో తెల్లని నక్షత్రములవలె యా
యార్ద్ర పురుగులు ఎట్లు ప్రాకుచున్నవో చూడు. భూమ్యాకాశములకు మధ్య
స్థలము ఎంతదో కొలుచుటకు బ్రహ్మ పంపిన కొలత్రాళ్ళవలె నీ నీళ్ళధార
లెట్లు మేఘములనుండి పడుచున్నవో. చకోరాక్షీ! ఇటుచూడు ఎక్కువగా
బకబకమని వాగు కొంగలతో ఈ మేఘమాలిక శంఖములదాల్చి వెలకు
విలాసిని ప్రయాణమునకు జయభేరిని ప్రయోగింప నగుచున్నది. అదిగో
అక్కడఁ గాఱుమబ్బులనెడి యేనుఁగులు కొంగల యొయ్యారమువంటి
శంఖకంఠములుగలవై ఘీంకారములనెడి యుఱుములతో వప్రక్రీడకుఁ బోలె
కొండలమీఁదికెట్లు వంగుచున్నవో. ఇటు దిక్కాంతలు మెఱపులనెడి సంపెంగ
దండలు ధరించి యింద్రధనస్సు లనెడి యందములైన శిరోభూషణములతోఁ
గాత్రనీతిధారలుగల మేఘమాలలవంటి పిచికారి గొట్టములతో నటులు ఒకరిపై
నొకరెట్లు నీళ్ళు పోసికొనుచుండిరో. గ్రీష్మమును జయించి యాకాశ భువన
మును ఋతు సార్వభౌముఁడగు వర్షాఋతు చక్రవర్తి ప్రవేశించుచుండఁగా
ఘనులు (మేఘములు గొప్పవారును) కట్టిన తోరణ మాలికలవలె నీ యింద్ర
ధనుస్సులెట్లు విలసిల్లుచుండెరో. మేఘమనెడి యేనుగు చలితులనెడి గండ
ముల దురదఁబోవుటకై దిగంత భిత్తులను రాచుకొనఁగా రాలినవివలె ఈ
వడగండ్లు చెల్లాచెదరైన నక్షత్రములవలె తెల్లని ఛాయల రంగుగలిగి ఇదిగో
ఇటుపడుచున్నవి. మేఘాల నీళ్ళతోపాటు ముత్యములను గూడ సముద్రము
నుండి తీసికొని తిరుగఁ జిమ్ముచున్నవివలె ఈ వడగండ్ల మిగులఁ బ్రకాశిం
చుచున్నవి. ఆకాశమండలమున మెఱపుల పుంజములనెడి యగ్నివర్షముతో
నెట్లెట్లు విజృంభించుచున్నవో యుట్టలువలె పాంథులపాలిటి క్షణము మనస్సు
నందు మన్మథాగ్ని ధ్రువముగా విజృంభించుచున్నది. గ్రీష్మతాపముచే
మండిపోయిన వన స్థలి స్ఫుటమై కందళి (=పుట్టగొడుగు) అను చేయిచాచి
మనోహరములైన నెమళ్ళ కేకలచే మేఘుని జీవనమును (=నీళ్ళను, జీవి
తమును) ప్రార్థించుచున్నదివలె నున్నది. అడవి కడిమి పువ్వులను విక
సింపఁజేసి పూవుఁగింజల్కలపు పుప్పొడులను పసికొని యీ మంద మారుత
కిశోరములు అపియూది యలసిపోయిన నెమిళ్ళ నర్తకుల యాటల యుల
పటలను తోఁగొట్టుచున్నవి. విశాలాకాశవీధిలో నిట్టటు సంచరించు మేఘ
ములనాలి ధూళులవలె మందముగా జలకణములు పడుచున్నవి. మెఱపు

ఆకాశమండలమును పిలువఁగా నవవైద్యుతాగ్నిని సాక్ష్యముగానుంచి అల ఋతువనెడి పురోహితుఁడు నది వధువులను పిలిచి వారి గ్రహణమును చేయించుచున్న వాఁడువలె నుండెను. అమృతముల ద్రవింపఁజేసి సర్వ సంపదలను గలిగించు నావర్షాకాలమె కనుక లేకపోయినచో ఈ యశేష భూమండల మండలమును అన్నివిధముల గొడ్డురాలుగ యుండెడిదిగదా!

అని యిటుల ప్రియకోమల నదివధువుఁడు
వాగొనుచుకుండ మేఘంబు లాగొనుచును
సిగ్గుపడుచున్న యువిపోలె దిగ్వధూలను 15
విడిచి యటనుండి మాయమై వెడలిపోయె॥

దిక్పతులు పూసికొనెడి నేతిదగు పూఁత
రాజహంసలు విహరించు రాజవీధి
పద్మినుల యౌవనంపు విభ్రమపులీల 16
యయిన శరదృతువట విజయంబు చేసె॥

తను విలాస సంపదల సజ్జనన మొంది
వరబలాక లొప్పు మెఱపుఁ బ్రణయురాలి
విరహమునఁబోలె మౌనంబు విన్నఁదనము 17
పొంది మేఘులు వెళ్ళెఁబోయి చనిరి॥

అడఁగిన స్వగుణముల వెల్లడి యొనర్ప
లజ్జపడి వర్షకాలముల్ క్షయముపొంద
అమల దిగ్భ్రాగముల మోదపోషకములట 18
రాజహంస మండలములు ప్రకటమయ్యె॥

అధిక మత్తుప్రకతగల రాయంచ పెండు
శ్రవణములకు బాధ యిడు కోలాహలంబు
విని వియోగినుల తరుణీ జనము నిండ 19
పలుకుఁ గ్రౌంచరంధ్రకతుని పరశురాము

యశోదా వర్ధమానుల వివాహము

వెలుఁగ యశోదం జెల్లి పుష్పాస్త్రు ది
వ్యాత్మ పరిమళ మార్గములుఁగ నెయ్యె
మదియుంతు నెక్కుంటుదము విజృంభించ
నేగపన్ వాకలు: నేర్తు దాంగి
సకల కళానిధీర పంక్తికలఁ గా
పేయుఁ గుముద శ్రేణిగఁ గొత్తె
ద్విజరాజాఁగని ఎఱ్ఱ పెదపట్టు పేన్నెల
మునుగుతో దిక్కాంత మురిపెమూపె 20

పవన వావానలంబుచేఁ దగులఁబడిన
పీఁకటి తమాల వృక్షాల పెంత గాలి
చెదరగొట్టెను బాడిన చెమ్మ దాల్చు
శారదాంబర మాలిక కముదయంబు: 21

వసంతఋతు వర్ణనము

వచ్చెన్ వసంతఋతువున్ వది నింతలోనన్
మెచ్చెన్ ద్విరేఫములయుం బిక గానరీతిన్
గుచ్చెన్ స్మరుండును పథుల్ ములుకుల్ జగానన్
దాచ్చెన్ గృహాలు మలయుచ్చుత మారుతంబుల్: 1

తయుదుఁ దోయము కుహిమఁబుకఁబడ బిగుల
తయపడిన వాఁడువలెఁ జందమామఁదిరుగు
యముని దక్షిణదిశనుండి భయమున్ ద్రిప్పి
హిమగిరికి ము త్తరమునై పై సాగినంత: 2

మినకేతను దాక్ష వ్యాఖ్యాతవముల
మిలుల కందోళయ ముఖాని తమరియుండి
అతిత మూర్ఖ వరాంబుతుండగు దనంతు
వరుని గ్రహియించి తనిఁ బుష్పవతిగమొచ్చె: 3

పండుటాకు కెంపుకమ్మని పదలిపై చి
మొగ్గగమి గగుర్పాటుఁ బొడమఁజేసి
చిలియల తుమ్మెదల పురుల్ దిశలఁ గదిపి
ఆ వసంతుఁడు విహరించెఁ బూవు వనుల। 4

మంద మలయ మారుత రథమందు నెక్కి
దిగ్విజయ యాత్రకై బయలుదేరు స్మరుని
వయిభవ పూవు బాష్ప పేలాల బానమయ్యె
గండుకోయిల కూత శంఖరవమయ్యె॥ 5

పిదుగాలికి లేచు పిందోల పుప్పొళ్ళు
 స్మరు దిగ్విజయ యాత్ర పై వ్యధూళి
పరభృత వర్గాల వనవిహారంబులు
 స్మరు బాణముల ప్రోగు పఱచు పనులు
స్మరవీరు శరములంబడు పై శిశిరములై
 భృంగాళి మునరు గుత్తివిరులు పఱబు
విరి దినెలన్ నిండి భృంగాల్ మువరు పుపుల్
 స్మరుడు శిలీముఖంబు కుతూహలాలు
మలయమారుత శిరలు ప్రోగిలుగఁ జిట్టు
బోకశోలల పరిక్రాంత్ర పూలవంత్రి
మదన వీరపత్రికని గోరి బోదుపరిదు
ఆ వసంతు డామరమాల యటుల వెలయు। 6

గండుగోయిల లనఁగజయ గీత మూత
 తమ్ముల మాతృకలని స్తుతులఁ బదిశి
ప్రమద మధుప దాసరాళి మాతలపాత్రి
 స్త్రీ మానహృ ద్వపత్రికద పలిపె
అనిల ప్రవతి పంటూరై చూతగజ ఘండి
 మాల భృంగకలి జేజేలొసర్చె
చివర మొదలుదాకఁ జెట్లు జివురుటాకు
 మానిని మాన తమస్సుఁ దవ్వె

సతత వికచ కుసుమ మకరంద వితత సుమలు
వనములను నదీమాతృకలనుగఁ జేసె
పుష్ప మరంద నదీతటిఁ బట్టె దినుక
తిన్నఁ బ్రియులతో భ్రమరాళిఁ దినెలానె 7

తీవెల యుయ్యాలఁ దేల్చి భృంగిని భృంగుఁ
జూపె తెక్కలంగాలి యూదియూది
పుష్ప లతికల జెల్లఁ బువుఁదేనెఁ గ్రోలించె
రతినోలు భ్రమరిని భ్రమరుఁ దొడిగి
తీవెం తల్లుల పూవు గుత్తి స్తనాల
భ్రమర శిశుల తేనె ప్రాలఁ ద్రాపె
వలపోర్లఁ జివికిన విలువారి విధిఁ గ్రాంచె
అటు ఖింట పక్షిమౌర్వి లాగె స్మరుఁడు
మధు విజయగాథల వసంతు ధరణి నేర్చె
రెమ్మ రెమ్మల సొంపుల చిగురు తొడిగి
మురిసి కొమ్మ చేతులెత్తి మావి తరుల
పొందులకు స్మరాజ్ఞఁ దీర్పనుగఁ దెలిపె 8

కామినీ మాతృ గణమాపు హేమంతు
కంపు మోదుగు కేశముల వెలసె
పొగరు కుమ్మరఁదోల మోదుగు గుత్తుల
పొగఁ దెమ్మ నిప్పుల పొలుపుఁ జూపె
భ్రమరులరప్పించు సురుగువ్వ మది రాహు
నందు ముద్దుగనైన యిందుఁబోలి
చందన ద్రుమ సర్ప సంగంబుచేఁ బోలె
చందన వాయువుల్ చంపు విరహి
స్వామధు దుర్దిన తమసుల్ వసపులక్ష్మి
వంపనీగ దూతిక తెమ్పు భ్రమరి నాకతేఁ
జాటు వాక్యములుగ గోష్ఠి యూతిస్వర్గ ధరణి
భ్రమర యువతులును విహరించె స్వైరగతులఁ 9

నాగర పూఁదోట లుత్తమ వనిత ముఖము
సిద్ధ గంధాన మధ్వభిషేకములను
అనుభవించి క్రొత్త మొలక లనెడి మిషను
పొంపు గగురుపాటు ప్రమోద శోభఁ గనియె 10

తీయ మావితోట పికాళి తీయ నవ వ
సంత లక్ష్మి యుండెల వింత రవళు
అటుల నింపుఁ గోయిలల్ ప్రాణ్యంపుఁ బలుకు
లలిత లతల పికుల వింతు లాదరించె 11

నెంత మధు మోహమదమ్ము నిండియున్న
మధు రసంబుల మర్యాద మరగి గ్రోలి
నాగదగున్న దానినె మరి మిగులఁ గ్రోల్చ
క్రీడఁ దుమ్మెద పువుఁ దేనెకై తపముఁ 12

తరుల తరిమిల అహరుల నెలవుమున్న
ముదిత నరుల దిగంతర నమలతోన
మలయగిరి మంద పవనముల్ మసరి మసరి
దీర్ఘముగ ఉల్ల్రీతలఁ దేలిచూడె 13

స్వరుడు గుండ్రముగా భృంగమార్వెలాగ
విరుల బంగారముల నిండి నవ ధ్వనింప
నరల పొంపారిన మరుల విరలమొంద
మావి పూతముల్లంతాన మహిని గురిసె 14

నతిమి వయసునఁ గొత్త యందాల వెలసి
మహిత నామధముల వర్ధమాను తపుడు
సమత వీరాత్మలు యశోద తలియశోద
అలిత సహస్రాక్షుడు తరితోవరి మెంగె 15

ఇది మూడవ యాశ్వాసము

— — —

([redacted])

తత్త్వపరిశీలన

ఇటుల రాకొమరుఁడు కోర్కె లెనయుచుండ
ప్రియ యశోధనయగు యశోదయును కనియె
శుభ ముహూర్తమునందును—ప్రభువు త్రిశల
అతిగ హర్షింప —బ్రియ దర్శనాఖ్య సుతను

తనయను ప్రియ దర్శనఁగని
యనయమ్ము వర్ధమానుఁడానందములో
మునిఁగి మరియు యశోదయు
కనిన ప్రసవ బాధఁదలఁచి కలఁగును కుములున్ 1

ప్రియ'లనదరు ప్రియమాట వైరాగ్యమిచ్చు
తాన వైరాగ్యమదియని; దాని దాన
మిమియని వర్ధమానుఁడూహించి తెలిసి
దాని నిజము చేయఁగ మదిం దలఁపసాగె 2

నాఁ ప్రజాతంతుం మా వ్యవచ్ఛేత్సీః, సంతానమును తీగను త్రెంప కుము. అనుసూక్తి చెప్పునది "ప్రజాయై గృహమేధీ స్యాః తంతము నిలుపు. సంతానమునకై గృహస్థుఁడవు కమ్ము' అను సూక్తి ప్రకారమునుక త్యము తెలిసి సంతతికై పత్నిని తగురీతిమునఁ గలియుట బ్రహ్మచర్య మనియు మోహమున కామ్యనైతఁ గలియుట వ్యభిచారమనియు పరాశర వ్యాసు దుల సంతతిని గన్న పిదప ఆ మరణాంతము సదా బ్రహ్మచారులుగనే యుండిరి, వారుబ్రహ్మచారులే, కనుక పుత్రియయినను, పుత్రుఁడయి నను ఒకటే. నరే ఇంక నాకుబ్రహ్మచర్యమె పూనవలయుననియు భావించి యట్టి దృఢ దీక్షతో నుండఁ దలఁచె. 3

ఒకనాఁడిట్లు తలంచుచున్ మనమునం దూహించి యాపుత్రి జ
న్మకు ఆపత్ని యశోద యెంత వ్యధయూనాఁడొందెనోగాదె డీ
నికి—ఈ కోరికగా నిమిత్తమని ఖిన్నుం డంటనేలని ఈ
వికయే విడ్డఁగఁబుచ్చ వేగతుల భావించెన్ మనోవీధిలో 4

కోరిక లేక యేకర్మము గూడ నొనర్పఁగ లేముగా యింకన్
గోరికయుండవచ్చు, మదిఁ గోరిక యాయ్యది శుద్ధమైన నా
కోరికచే చెడు లేర్పడకుండు, నది వికృతంబయిన నా
కోరిక చెడ్డచేయు నిటు కోరికకై యొక కోర్కె వచ్చుఁగా 5

కోరిక యన్న దీర్చుకొనుటకున్ మన, యాకలి హేతు; వాకలిన్
దీరుటకై భుజింపనగుఁ దిండియు మేనును నిల్పుకొంటకే
మీరి భుజింప వన్నమును మేనికిఁ జెడ్డయుఁ జేయు దేహమున్
ధారణముఁ జొనర్పుటకు తగ్గదె జీవి భుజింపఁగా వలెన్ 6

కోరికలన్ వికారములఁ గూర్పక యుండుట తెల్లియప్పు, డా
హారము శుద్ధమైనయెడ వర్తిలి సత్త్వము శుద్ధమౌను, ఆ
హారము కృత్రిమంబయిన నాత్మకు మేనికి సంతహాని చే
కూరుచుఁ గాల పక్వమగు కూడె భుజింపఁగ యుక్తమౌఁ గదే 7

ద. మరి మనము భుజించు నాహారము మత్స్య మాంసాదులు జీవులఁ జం
పుటవల్ల వచ్చినవే గదా. ఇంకేగాక అన్నము శాకాహారములోఁ గూడ అగిం
జలలోని జీవములుగూడఁ జనిపోవుటయు వానిని మనము చంపి తిను
టయు జరుగు చున్నది. అయితే మనము వానిని అగింజలను గూడఁ దినక
పోయినచో మన బ్రతుకెట్లు సంభవించును, మనము బ్రతుక వలయును 8
గదా వానిని దినకున్నచో బ్రతుకుటయెట్లు.

జీవికి జీవి యన్నముగ సృష్టియె చేసెనటందురే
జీవికి జీవి యన్నముగఁ జేయుట పద్ధతి యున్నదొక్కొ, యే
జీవిని జంపకుండఁగను జీవము నిల్పుట శక్యమౌనె యం
చీవిధి వర్ధమానుఁ డిక చింతయొనర్చెఁ గదున్ మనంబునన్ 9

ఆకలి తీర్చుకొంటకెదొ ప్రాణి తినన్వలె గింజలే యనుం
గాక, మరో యుపాయమది కల్గని యప్పుడు జీవరక్షణం
బే తగు ఘోరపాపమగు, నిందుకు మానవుఁ డెట్టి శిక్షలన్
లోకమునందు నద్దుఁ డగుఁ, గ్రూరపు హింసను చేసినందుకున్ 10

వ। స్మృతులలో వానప్రస్థ ధర్మములలో "పర్ణయోద్విజవధం" గింజలను బంపుట మానవుని యున్నదిగదా. వానప్రస్థుఁడేగాక గృహస్థుమాత్రము గింజల నెందుకు తినవలె. అందులో జీవమున్నది. ఒకజీవిని చంపినను, బాధించినను–ఒకజీవిని బాధించి నందుకు మనముకూడ ఎప్పుడో యొక పుడు బాధించిన పాపము ననుభవింప వలసివచ్చిగదా. పాపులకు శిక్ష వేయువాడు శివా. 11

లోకములోని పాపులను గ్రూరత నాయము కింకరుల్ కరం
బా కొరడాలఁగొట్టి నరకాదులఁ గ్రాగెడినూనె, గొర్లు లం
చె కడు, దివ్వె చీల్చి మసుగేల యుఁడావ సుటంచు నెంచ, క
య్యో! కడుఁగోసి వంటి తినుచుందురు జీవుల గింజలన్ నరుల్ 12

బియ్యమును గోధుమల్ విసరి వండియుఁ దిందు
మటులవి మరుజన్మ మునఁ దినవె
మినుములు పెసలును మనము దల్చియు వేచి
తిన నవి మరుజన్మ మునఁ దినవొ
చెఱకులు తీగలు చీల్చి యెటులఁ దిందు
ము టు చీల్చి మనలను నవి తినవె
వలసల గ్రాగెడు తిలల నూనెం వేచి
యెటు తిందు మవి పుట్టియటులఁ దినునో

పశువులను కోళ్లు మేకలు వంది చేప
లాది జీవులు పాప, మే మాచరించె
ఎటులఁగష్ట పెట్టిన వాని నటుల మనలు
చిత్రవధచేయు మనకెట్లు చేయ వొక్క. 13

దోషులు పుట్టునప్పుడవి దూరముగాఁ జనఁద్రోలఁ జంప నా
దోషుల యాకలెట్లుదనుఁ ద్రోలవచ్చునిఁక వానికేదియా
భూమిని పన్నమౌను మనకొంటియుకాక, యుఁకన్ దినంగ నిం
దేమి లభింప వొక్క. యిట నేదియుపోయెను యుండునో గదా 14

వ॥ అయితే మనదీ పాపము నుండి - జీవజంతువులనెకాదు గింజలను గూడఁ దినుట నుండి తప్పించు కొను నుపాయమే లేదా యుక్తిపొవ మెుది గట్టుకుండ జీవింప లేమా యని మాటిమాటికదే పనిగ భావించు వర్ధమానుడు ఇట్లను కొనెను. 15

లోకములోనఁ జెట్లుభువిలోనికి వ్రేళ్లనుబంపి నీరముల్
చేకొని పెద్దవై యెదిగి చిక్కని పక్కని పండ్లనిచ్చునా
రా! కల దీయుపాయమిటు లావులు చెట్లను బిడ్డకోవమే
గా కడుఁబాలు పండ్లనిడి కాచును తోయు సహింపతో భువిన్ 16

గింజల బిడ్డ కన్నమిది గింజలపై నిడినట్టి తియ్యనౌ
గుంజును వృద్ధియేల సమకూర్చెను, జీవికిఁగాక; చూడనా
గుంజునునెంతొ సూక్ష్మముగఁగూడ నెసంగును జీవులవ్విధో
గుంజును గాలి నీళ్లు దినకుండను పీల్చక త్రాగకుంటయున్ 17

వనులన్ బెంచక వృద్ధిఁబొందు మృగముల్ పాలిచ్చి వంశానమున్
మనుచున్ మర్త్యులో ద్రాముపెంచుట నగంబా బిడ్డకుంబోఁగఁద
క్కిన భాగంబును దాము గైకొనుట దుష్కృత్యంబుగాదంతగా
తన బిడ్డంగని పెంచు భారమిలలో దల్లి స్వదాయుండుఁగా 18

కనుకన్ చూడకుఁబోఁగఁదక్కినవి పాల్ గైకొందుఁబండ్లందుగుం
జును భక్షింతుము గింజలన్ తగినచోట్లందు క్షేత్రాలయం
దుము మార్గంబుల రెండువైపులను నెంతో శ్రద్ధగాఁజల్లి తా
నిని నీర్పోయుచు బెద్దవౌ దనుక సంతోషాభివృద్ధిసెంచెదగున్ 19

మరివక్షుల్ పశులన్న జ్ఞానమదియే మాత్రంబు లేనట్టివే
నరుడో జ్ఞానముగల్గు జీవిగద, జ్ఞానంబుండి లేనట్టి వా
మరు ఁబో లెన్ జరియించు టర్హమెుకాదేమనో మనుష్యుడేమూసిరా
న్న రవంతైనియు గాలిదూరదె యదిన్ మానంగ జీవింతుమే 20

కనుకనే దీనిని స త్తమంబయిన ధర్మమనుకొంటి యొప్పారు ఏ
దన్న శర్వత్తింగల పాడుకందు గొనహాహారము సిద్ధించు; శ
విని క్షీరాన్నము వంటనట్లగుచు, తినికెంగ వీలౌను దీ
నిని గొంతన మీరు తింటికొన్ను అగమి శక్తికమై కూర్చవా

అందు తప్పుని హింస యహింస క్రింద
వచ్చునని పురాణములు చెప్పుచుండు
విమల కీర్తంకరులు వేదములు; వీరి మాట
శ్రోపిపేయుటానిది యది శ్రేయమిట్లు

శిశు గారిని శిక్ష చెప్పవలయునే
ప్రేమతోడ శిక్షగారిని ప్రోగుచెప్ప
ఒకటిఁ కాల్చి కీర్తముగాక యుండుపేము
అట్టి యనుకొన్న కరరాగ్ని యుతభేదము

మఱి యది యుక్తు లందుకే గాదు ఆత్మకు గూడ వహింపలేని. దొరకుచున్నట్లు
సృష్టి చేసెఁ గదా కొరా పేమి తత్త్వార్థముం

ప్రవృత్తింబున్ పైనున్న మొత్తమైన
దూదితో బట్ట చేయునాఁ గాదె, గింజ
పోవనక్కై వలెను సత్యమునకు
తిండి బట్టయు హింసలేకుండఁ గలిగె

పొట్టకై పాలు పండ్లును బట్టకొఱకు
ప్రత్తి, యూదుగుదూదని పొమ్మ కొఱకుఁ
గూర్చ సృష్టియింత యహింస గూర్చెనార
దీని గ్రహియింపఁ జేసితిని మానవుండు

తినుటకే బట్టకే గాదు తినువు కొఱకె
గింజపైనున్న దానిలోఁ గిరణ కుఱుగు
కరమున నుతికి మానవులు పాయుటిద్ది
వర్తింపహింసకు కలుగు వచ్చు గూర్చె

క్రమముగ నీ సృష్టికై తత్త్వములక్రమద్రవ్యంబనే లేద చె
ప్పి మరేలా? యతి సృష్టియుక్ మరి అనాసృష్టిక్ వయింబర్షఁ గొం
చెను యుఖ్యంధియు లేద జ్ఞానమనలే చేకూర తీసంబ్ల సృ
ష్టముల్ బిల్వయఁ కిందును తయారుయుండా చిత్తఁ రాతింతకే.

జగతిలోఁ బిందిగొనును స్త్రీ జాతి నంత
యుంచ బ్రముగ వరవరమై యొర్పడఁ క
సృష్టి యుక్తి వరను ప్రవాదించియుండ
మనుజుఁ డేం జాలుచెయఁ గాల్యాగుడు మందెః

వరు క్షత్ర్యపు వ్యర్థ తంతములోన తేట యుక్కుండు గా
దె, రవంతేని తలంతవే, గ్రహములంది చీటగా గాలిలో
వరుపుల్ తీసిన గాల్పుయా నే యుగళా పాగాలు తీయుంగ వం
దురఁ దేవాలయము పాలబంధ్ల వరముల్ ప్రేపించితన్ సృష్టియున్

పాలన్బంధ్లను వంచిపెట్టవలె, నిత్యయుంతవెన్నా గృయూ
పాలున్ వంధ్లలైన వంతఁగలుగా పొర్థంచియుక్తముగా
ఏలానుత్సుకము నిల్వయుంది ధనముల్ వృద్ధింగయుంగూర్పు రా
న్యాలన్ ప్రోపులు పెట్టి గొటులు ధరలుబ్బింది గాంధిన్ దిదన్

జగమందిల్లిద నెచ్చి లేవు తలిస్పృశ్యత్ మాయిదున్ ప్రాణులన్
తెగఁలుంత్లెవ్వరు నిద్పృవర్త యుకఁలుల్ తియ్యుంచవంటోంద యు
వ్వగు సీతావలముల్ వటోట వనవల్ బట్టాయి రొప్పాయి తీ
వగు అర్థాకము లేగ నేరయులోనా తంత్ర కేళులగున్

చెట్టులిటరి యుక్కురుత్ర తీయుక్కు రూతు
ఎన్నొ వంధ్లు నతనయిత్యంబాట
ఇంతయేని తెలిచి యేమి లేకున్నది
అవరలము లేనిదంతటువె

వ. మరియు మనుజులకు పాలవంధ్లు నూతనమైన యూహాతము అందుకు
తగిన తీర్ఘతీ యువయుక్తముల సృష్టిం చెప్పుచెను. సాక్షిక సదన పాలను

తత్త్వపరిశీలన

ప్రాగ్గగంబు పండ్లు తినఁగలఁడే వాని కోఱలు మత్స్యమాంసాదులు తినఁ జాలఁడు. చిన్నపులు కళ్ళను చేయు కొరకు మీఁదనే ముందుగా ఉన్న పులుపు కారము మాంసాదులు తినఁగలిగె. మాంసాహారులగు పిల్లి కుక్క పులి సింహము లోనగువానికిఁ గూడ చేసిన మంచమంత ఆహారము లభించు నెడ ఎంత బాగుండియుండును గదా. ఇట్టి సృష్టి ఏల యేర్పడిన లేదో గదా, లేదా ఆ యేర్పాటు విషయము మనకుఁ దెలియునా. ఇట్టి అర్థము వాని సమన్వయము దెలిసికొనుటకే గదా మన విజ్ఞానమంతయు.

> పులులు పిల్లులు సింహములు మొదలు పెద్ద
> జంతువులు చిన్నవాని, దీనములు వరుల
> తినవలె యును, ఇవి నింతి మనకు నితాన
> లోఁగుడి యున్నదది సృష్టి చూచుకొనుడు.

క. కాని ఇట్టి మనమేం తెలిసికొని సాధను చేయుచుండును. వరే అది యటులుండవను, అంతియె కాక, ఇట్టి తెలిసిన మనకు సంతోషముగాదఁ గలదు.

> పండఁ బెసెను లేదు బాగుగ ఫూరలు పెట్టకున్నచో
> పుండదు పంటకాల కలియుండదు కాకముపన్న కగ్గరన్
> పొందదునన్ తదంత వృథ మేకొనకున్నచొను ఆ లేదు
> దుండదు బాగుచేసికొనుచుండదు పాయగ మంచి రంగున్

> హెచ్చుగఁ దిండిపోతులయి యెవ్వరు ద్రింగుదు రొక్క సాఱైనన్
> పెచ్చుగఁ దింది రోగముల పేరుకు పోవగ బట్టు మీద ఆ
> బ్బచ్చుపడంగ మందుతిది తాయగ ద్రింగుచుఁ దింటిపోవకే
> నిచ్చలు తిపులెల్ల సవిపెడి సారము పాయగానకే

> పొట్కము; దినియున్ మొగము మొత్తగఁ జక్కెర చెంత దానిపై
> నొక్కవ తిపిలన్, మఱియు హెచ్చుగఁ గారము, ఉప్పు కై
> పెక్కులు ప్రాగులున్, దనుకు పేరుడు, తిండి, సైతి చల్లనన్
> తిక్క మిఠాయిఁ, తిండులు, గళ్లవను, సాధము చేయుచున్నయట్

ఉండెదు, గాక చేపుఁడేఁక నుండకపోవును గాక చేపుఁ బో
విం, తిట చేపుకోదను బనిమిది, చేసినయట్టి పాపమే
వండదయుడి చేసినది పాపము పుణ్యము నెవారైనా గాఁ
ఉండకపోదు కారణముఁదెట్టియొ కార్యము పొందవిందుఁగా

తెలివిగలవారలు చూచుచున్న ధియుతుండు
ఇంతమాత్రమలోకన కొంతపోదఁ
దేమి మూర్ఖుని బుద్ధి నేమి యిదియు
కొలఁది బరదె, పొడలబాడి కొంచమునంచె

అంత పరమునందు ఆసక్తిలు మనకు
చొచ్చి పంఁదలు మాళ్ళ నుంచుటకుఁ గాక
మనుష్య నిత్యావాకర్షించు మహాత్మైన
కోటలకుల శక్తి పైకురియుచీలు

దాచిపెట్టిన ధనముచెల్ల దొంకట్లు
పోవునటు, శ్రీకృష్ణ మహాప్రేమ జలాల
పుడమిమిట్టు లాకర్షించు నడవిచేట్టు
లెమిఁ గొంతలాకర్షించి భ్రమ్మరించు

అంతటఁ గురిజ్ఞాన వర్ధమానుడైన బలము
లోకమ్మ ధ్యాన వర్ధఁగానె యొక్కమాట
పోవుటకు తెలియును మూర్ఖమునకు లేక
ఉన్న సామునకు పొలయు మిక్కిఁగొట్టు

ధనముల్లా శాస్త్ర విద్యలను తన్నక నేర్పును తిండికెంతో నా
ధర్మగము, వృత్తిశక్తి క్రమముగా గొనకక్కరలేదె, యొక్కొ వె
ట్టనూ మూలకట్టుగా, జనిమి అర్థిని పొందఁగవలెను, మూఁడో నా
జ్ఞాన వెలుగుదె వంత్లా సమగూడను, పందుకు కొల్లకొల్లలై

పరులీ సత్యమెఱుంగ కిందుకుక్రమున్ గావింపకే యుండుటన్
ధరఁ బండ్లున్ తగుమాత్రము దొరక విద్యాభాగ్యమున్ రాయుపన్
పురిలో దీనిఁ గరంబు బుద్ధ్యాక్రమఁగ, నొప్పున్ గాదె, యీ హేతువేఁ
బరికింపన్ గతిలేక నేఁటి కిటులా సద్ధర్మమీయాసుగా. 46

కోటివిద్యలు గూడను కూటికొఱకె
యనిశలంది యట్టివిద్య నభ్యసింప
నమరు విద్యాలయములును యంత్రములును
కుడిచి పెట్టఁగ వచ్చును తూర్ణముగను 47

బుతువు బుతువున నెప్పుడీ సృష్టియెల్ల
వర్షములఁ గుర్పి క్రమ రీతిఁ బండ్లనిచ్చు
నిదిలోకిందు పండ్లు భుజింపు; చెట్టు
పైది మనిషికి క్రిందిది పశువులకును. 48

విద్యయన జ్ఞాన మిచ్చెడి విద్యయండ్రు
విద్య యయ మొదచ్చెడి నేటివిట్టివిద్య
వట్టి వట్టి గుమస్తాల పుట్టఁజేయు
నదియెగాని జ్ఞానంబిడునదియెగాదు. 49

అనలే సృష్టిని నోర్కమానవుఁడె గాళయీ సమస్తంబు దీ
ని సమూహంబులు పొట్టకై మనుటకై విద్యన్ భువిన్ నేర్చెనే
పినలా జ్ఞానము గల్గియుండియును సృష్టిన్ విశ్వసింపండుగా;
యనలింతెందుకు నిందుకివి తెపుడీ సర్వంపులో టున్నదే. 50

ఇట్లు విమర్శ చేసి యుదియుంటను ద్వైతము చేయనెంచుఁడా
ని జ్ఞానరింప నింటికను నింతవెమెత్తురె యొప్పుకొందురే
యొట్లును సంస్కరింపఁ దగు నింటను ద్వైతము నందునాకఁడి
క్కట్టెలి సంఘటింపినను గానిం చందుకె పేచియే తమున్. 51

42

ఇతరులఁ గష్టపెట్టు బ్రదుకెందుకు వేళకు పాలొ పండ్లొ యే
దొ తినుచు నుండ వచ్చుఁగద యుంతుల కితరుసేవ దాకవం
దతఁడు విమర్శచేసి తెలియం బలుకందుఁ బ్రబోధ చేయఁగా
శతశమునెందు రాజ్యమును శయ్యన వీడఁ దలంచె నెంతయున్. 52

ఇ ది

నా లు గ వ యా శ్వా స ము

— అయిదవ యాశ్వాసము —

— వర్ధమానుని గృహత్యాగము —

వ. అంత వర్ధమానుని తల్లియుఁ దండ్రియునగు త్రిశల సిద్ధార్థులు తమకుమారుఁడు గృహము నందుండి ప్రియదర్శన యను కుమార్తెనుగని సంతోషముతో నున్నవాఁడుగదా యని తలంచి భగవానుఁడగు పార్శ్వనాథుని నమ్మిన శ్రీమునుల నుపాసించుచు శ్రావకులై కొంతకాలము వఱకు శ్రావకధర్మమును పాలించుచు ఏమాత్రము పాపచింత లేకుండఁ బ్రాయశ్చిత్తము చేసికొని దర్భాసనముపైఁ గూర్చుండి భక్తిప్రత్యాఖ్యాన మను అనశనవ్రతము పూని శరీరమును విడిచిరి.

అనంతరము వర్ధమానుఁడు తనయన్న నందివర్ధనునికిని జ్యేష్ఠ సోదరి యగు సుదర్శనకును ప్రీతికలుగునట్లు తన కుమార్తె ప్రియదర్శనను క్షత్రియ కుండనగరములో నున్న రాజకుమారుఁడగు జమాలి యను వానికి వివాహము చేసి తన ముప్పదవ యేట మార్గశిర కృష్ణపక్షమున దశమినాడు ఉత్తర ఫల్గుని చంద్రుఁడు కలిసివచ్చినపుడు "తాను దీక్ష గ్రహింపనెంచి దానధర్మములాచరించి తన యాశయము అన్నకెరిగింప వినియాతఁడు.

గృహ త్యాగము

జననీజనకుల మృతిచేఁ
గను వ్యథ మదినుండి యుండఁ గదనక ముందే
తన తమ్ముని దీక్షను విని
మనసు నిలువంగలేక భ్రాతృఁడియునిటునే। 2

నాయనా మొన్ననె గడచిన
నాయనయమ్మయు గతించినారలు నీవున్
పోయిన జేసెట్లు వ్యథను
నాయంతట నోర్వఁగలనా యుండఁజెప్పుమీ। 3

• వర్ధమానుఁడు 30 వ యేట దీక్ష గ్రహించెనని యున్నది. కనుక అతనికి 18 వ యేట వివాహమయ్యెననియు 12 లేక 14వ ఏట కుమార్తెకు వివాహమయ్యెననియు అనుకొనవలయును.

కొంతకాలమీఁక నోర్పికపట్టు మంతలోన
దీక్ష గావఁదొందరేలను దీక్ష కాలు
వినుమయుండఁ గొంతకాలము వేచియుండు
మనుచునందివర్ధనుఁడనెనయ్యగ్రజుఁడనియె 4

సరియే యట్లనె యుండెదఁగాని యెప్పటి సంసారమున్ వీడి నే
నరుగన్ వచ్చునొ, దీనికిట్టి నియమా పాటించుచున్నన్ సహో
దరుఁడట్లే యని రెండు యేండ్లు గడచెన్ తాన్ నిల్వమీయుండగన్
సరెయుంచున్ వదియుంచియుండెనవధిన్ శాంతిన్ నిరీక్షించుచున్ 5

ప్రియు సంస్కార ముదాత్త మొద నర్తింపన్ స్థితప్రజ్ఞుడై
న, యశోదాపతి సాధ్వి తత్ప్రకృతి విజ్ఞాంబుని గాంచెనా
మియు స్వాతంత్ర్యము తృప్తిమాని యొంటితల ప్రాదారాధకున్
ప్రియు నాత్మోన్నతిగాంచు హర్షమున నా స్త్రీయయ్యె నీ గాంచెన్ ధృతి 6

ధరణిలో నెందఱుందురు వరయశోద
వంటి ధర్మపత్నులు; ప్రియు భావమెఱిఁగి

కరము చేదోడువాదోడుగాఁగ నిలిచి
శుభవతికిని బంపెదరు యశోదపోలె। 7

సరిగా నుత్తర ఫల్గునిన్ దశమినాఁడా వర్ధమానుండు మం
దిరమున్ వీడి యశోదమెచ్చ, ధనమున్ దివ్యంపు వస్త్రంబులన్
ధరయున్ పాత్రులకిచ్చి యిల్లు విడియుంతన్ గ్రామమున్ గ్రామమున్
చరియింపందగుదొల్లగాఁగని తనన్ శాంతాత్ముఁడై మౌనియై 8

ఎందునేగినఁగాని యేమి మాటాడక
మౌనము వహించి మునుసాగె
ఎటుచూచినంగాని యింతేని యాసక్తి
నే వస్తువులపై వహింపఁడాఁడు
ఎవరేమి యడిగిన నెంతో ధ్యానము తోడ
వినియుఁ బ్రత్యుత్తరంబును నిడండు
ఏ శబ్దములు విన్న నిసుమంతయాపైన
చెవియొగ్గియునుగాని చేరఁడాఁడు
మనసు మెలయున్నదో లేదొ మనముఁ గనము
ఎంతసేపు మౌనంబె ధరియించియుండు
హృదయగంభీర గుహఁబ్రవేశింపఁగోరు
సంక్షోభయుఁడుపై తపస్స వహింపఁడయ్యె 9

ఏ ప్రాణికిని గాని యింత కష్టము పెట్ట
నెంచఁడే యర్థాగ్నినెట్లు విధన
కలిసియుండినవారిఁ గలవక యుండని
వాఁడు నిర్దయతనుత వీడెనటుల
ఎప్పటికి మనసు నొప్పింపక యుండువా
హింసాత్ముఁ డతఁడీ యుత్తముండు
విజ్ఞానఖనియౌచు విద్యల బోధించు
మహితశక్తుఁడితఁడు మౌనమూని

గృహ త్యాగము 9

దేశదేశాలఁ దిరిగి సందేశ మీయ
గొప్ప వాగ్ధాటి శక్తియుఁ గూడ నుండి
యాతఁడెవ్వరితోన్ ధ్యానమునందయుండి
చేఁతగానివాఁడటు నోరు మూఁతవైచె 10

నోరు మూఁతవైచిన మహావీరునాతని
దరిని మూగిపోదురింక నచ్చెరువు పొంది
ప్రోగువడి చెప్పుకొనెదరు బాగుకోరిన
వర్ధమానుఁడు మూఁగఁడు వారివైపు 11

వర్ధమానుని సహన పరీక్ష

అట్లు పన్నెండేండ్లు మౌనము ధరించి యుండి ధ్యానస్థుఁడై యొకచోట నున్న సమయంబున 12

ఎపుడో యొక్కతఱిన్ తుపానువలెఁగా నేదెంచి యాయామగవా
ని వయిన్, ధ్యానమునందయున్న తని మందిన్ దుమ్ము గప్పంగఁ బా
టి ప్రజల్ వర్షులువారిఁ దప్పి యనుకన్ శీఘ్రంబు దోఁ ద్రోచిని
శ్రీ పుటంబుల్ తను దప్పగించితన నాతండుండె స్థాణుంబలెన్ 13

కదలఁడు మెదలఁడు చెవులను
పెదవుల ముక్కులను గండ్ల పెనదూరిన మ
ట్టి దులిపి తుడిచినను వతం
డదియే మొక్కె మొద్దువలెనె యూరఁబడి యుండెన్ 14

వ. ఒక్కింతసేపటికి — 15

జనములు ప్రోగులువడి యుం
డనుగని మొగమున నవిడంబము లేకన్
తనయంతనె లేచి నడచి
చను ముక్కున వ్రేలువైచి జనములు చూడన్ 16

తిన్నాఁడా లేదా వాఁ
డన్నము, నీరములు త్రాగెనా లేద వసం
తున్నాఁడా లేదా యివి
యన్నియుఁగావలె నెవరికి నా మూగియెదన్ 17

ఒంటినిండ మట్టియుండలు గట్టఁగ
దుమ్ముఁబోవ పరఁదు కోలఁగిపోవ
చుట్టు మొలకు బట్ట చుట్టఁబెట్టినా లేదా
యనెడి ధ్యాన ప్రజలయందు లేదు 18

అతండు దిగంబరియో
శ్వేతాంబరియొ జనములు నీ విషయం
బీతరవలుకు తెల్పఁ రె
రైతిరేమి మనకంచు కందురు లోకుల్ 19

కొందఱు దిగంబరియనెద
రెందరో శ్వేతాంబరుఁడనియెద రీ విషయం
బందఱిలో స్ఫుటముగఁ జె
ప్పందగియుండదు మరిమరి వాదించిననేన్ 20

అసలు నరకము గనఁదగు సంతోషాని
బట్టలో నేమియున్నది బుద్ధుఁడకు
అతని గంభీర మౌనయునుండలకును
గూఢమై తెలిసికొనఁదగి గొప్పదయ్యె 21

వికృతి గన్పట్టి మానవుండొకఁడె గాక
ధరణినెల్ల జీవులు దిగంబరముగాదె
నరుఁడు కూడ నాదిని దిగంబరుఁడె, లేద
మెల్పము దిగంబరునికి శ్వేతాంబరునికి 22

దానరితనుచే మోహము దాపురించె
దాచినకొలఁదిఁ గనుటకై తహతహపడు
దాచుటకు లేమియున్నది ధనము గుణము
అందఱకుఁ దెల్పినది దాచునదియు లేదు 23

అతనిమెయిఁ జూడవలసిన దంబరంబు
అంతయు దిగంబరము శ్వేతాంబరంబు
ఎందుకీయనవసరపు చిప్పయునను
ప్రజలు వర్ణించుకొనరంబరమును గూర్చి 24

ఒకరి మించిపోయి యొకరు ధనము దాచి
దైళ్ళ దొంగలను సృజనమొనర్తు
ఒకరి మించిపోయి యొకరు దుస్తుల పైబి
అంతులేని మోహమౌరఁ గనిరి 25

తీయని నీరు త్రాగుటకు తిన్నని గాజుదొ ఏదొ దొంతా
మాయలు వంచనల్ వలిపి మాటికి అందముగుంచె పైది పెం
పై యుగ పొత్తలంబులములానివఁగాని దప్పితీరదే
యా యెద నూలుబట్ట ధరియించినఁ జాలదె వట్టుశేదలన్ 26

జ్ఞానమదియె లేని జంతువుల నయమ్ము
ఒళ్ళు దాచుకొనని శేళ్ళు నయము
మాయమర్మలేని కోయప్రజ నయమ్ము
జ్ఞానులమని పీగు జనులె జడులు 27

చిన్నతనముమండి చూచుచున్నాము
పిన్న పెద్దయొక్క విలువనున్న
ఏంటిక్కి వనీకమాలిన మోహంబు
బుజ్జలోనఁ బుట్టు వెక్కగాక 28

చిన్నప్పటి నుండియుఁ గను
చున్న శరీరంబునను నూరకయేలా
యున్నటులుండియు మోహం
బన్న, నిద్రాహార విస్మృతియునియే తోఁచున్ 29

బద్ధమోహపని, క్లింటివఁన నింతి
ఇంతివలన సంసారంబు నిందువల్ల
ఆశ, యాశవల్లనె యున్కి వచ్చె
బట్టతోగన్నియానని బట్ట వదలెను 30

అంతటను బట్టయున్నది యేది లేద
అనుచు నిర్ణయించు ఘనులె లేరు
అతనిని దిగంబరునిగ శ్వేతాంబరునిగ
పేరు తలఁచిరో వారిరువిధములై రి 31

ఇటుల పన్నెండ్లుగ నాతఁడెల్ల చోట్ల
తిరుగుచు మొదట మౌనపు దీక్షపూనె
మౌనముననె సిద్ధాంతము ప్రకటనప
ఉరుసూరు సరుగ వ్రతంబూనె నపుడు 32

తనమందాముగ నేదియుండినఁ బ్రయత్నంబూని చేయందుగా
జనముల్ గ్రైకొనఁ బెట్టుకోనెడ్ తమన్ స్వల్పంబు, స్నానంబు చే
సినఁ గేశంబులు దుందసంటావరువన్ శిరాల హింసింత నా
నని యేకార్యము చేయఁడాతఁ డెపుడున్ ధ్యానంబులోనే సదా 33

ప్రతియూరుం జరియించుచుండియుఁ గుమారాఖ్యంపు గ్రామంబునన్
వ్యాతతింతేరి యటన్ దరిఁగలవనిన్ గాఢంపు ధ్యానంబులో
స్వతమధ్యానమె లేక యుండనాక గోపాలుండు తానంది తిం
డి తినంగోయెద, నెవ్వఁడాక పసులన్ వీక్షింపుమంచున్ జనెన్ 34

మరలవచ్చి గోపాలుఁడు మరయును గద
పసులు లేకుంట నల్గి పసులఁ జూడ
మంటిఁ జూతవు పశువులెందరిగె నంచుఁ
గోపమున సీలచెక్కియుం గొట్టెఁ జెవుల 35

ఊయనఁ డాయనఁ దన లే
మి యుపకుండుట గాక యించుక కదలం
• డే యని వెన ఖాటుండను
ధియుత వైద్యుండు సీలదీసి కుదిర్చెన్ 36

అంత జరగిన వాతనికెంత మాత్ర
మొఱుకలేదు, కాని యొకమారెంతొ మూల్గె
నంద్రు మాటాడఁ దీర్ఘమైన నవలఁగనఁడు
మౌనమూనియె మామూలుగానె యుండు 37

మౌన కవిత

మాటల గారడి యని యిది
బూటకమని తలఁచి సత్యమును గనియతఁడున్
బూటకపుఁ గవితల నుడిగి
మాట చమత్కృతులమాని మౌనము పూనెన్ 38

స్త్రీ పురుషుల వ్యామోహపుఁ గృత్యములను
వారల యసత్య మనహాలపు వర్తనముల
తెలుపు కైత గొప్పలఁ గీర్తింతు బుధులు
అటుల వ్యామోహమును పెంచువారేమి ఘనులొ 39

• సిద్ధార్థుఁడను సెట్టియొక్క సాయముచే ఖాటుడను వైద్యుఁడు గొల్లవాఁడు కొట్టిన సీల తీసివేసినట్లు "భగవాన్ మహావీర" అను పుస్తకములో శ్రీ చంద్ర రాజ భండారి విశారద అను కవి వ్రాసెను.

50

సత్యము తెలిపెడి వాక్కులె
సత్యము సుందరము శివము జతవు పటంచున్
నిత్యము మితముగ వాకొను,
గత్యంతరమదియు లేక కడకు వచించున్

ఆరవ ఆశ్వాసము

వర్ధమానుడు-ఉపద్రవ సహనము-సంచారము-ప్రచారము

వ. ఇంకొకమారు వర్ధమానుఁడడవి వెంబడి పోవుచుండ "ఈ యడవిలో చండ కౌశికమను నొక ఘోర సర్పమున్నది. పోవల"దని యచ్చటి పసుల కాపరులు సంజ్ఞలుచేసి చేసి హెచ్చరించిరి. మూగవలె జడుఁడువలె బధిరుఁడు వలె వినక ఆ దారినె పోవు వర్ధమాన మహావీరుని నిర్వికారశాంత స్థితిని జూచి యా భయంకర సర్పము మెల్లఁగా శాంతముగఁ దన దారినె జారుకొనియె. అది చూచి యచ్చటివారు ఆశ్చర్యము పొంది అతనికి జోహారులర్పించిరి.

ఇట్లు మహావీరుఁడనేక ఉపద్రవములు గల సంఘటనలలో పరీక్షకు నిలఁబడి శిక్షాబుద్ధులు గల విద్యార్థివలె నిష్ణాతుడైన పండితునివలె సర్వము దెలిసిన జ్ఞానివలె అన్నిటిని జయించి యుత్తీర్ణుడై గమ్యస్థితి పొందినా యను నట్లు సంచరించుచుండెను.

మరొకసారి వర్షముపడ కొండపడ పోవుచు దారిలో నొక యాశ్రమము
నకుఁ బోవ నచ్చటి యాశ్రమవాసులతని మౌన స్థితికి సంతసించి యాశ్రమ 1
ములో నుండుటకయి ఒక పర్ణశాల నిర్మించియిచ్చిరి.

అతఁడానంద సీమల నరయుఁడేమి
కవితసార్థకమౌనముల కనెఁడె యతఁడు
గానమాధురి రొంటుఁగఁడే; లోనవెల్ల 2
నిండిపోవ సమాధిలోనుండు నెపుడు

నరుని విహారము — మౌనశాంతి

నరుఁడొక్కండె విహారమూని మిగులన్ వాగున్ లిఖించున్ నిరం
తరమున్ పాటలు పాడు, నేలయుని మౌనవ్యాఖ్యనే పూని యాం
తరశూనందము పొంద నాతఁడెపుడున్ పైమర్చి పందేశపున్
సురభుల్ చల్లును శాంతపంకజ సరస్సుంబోలె రాయంచటుల్ 3

చిని మొల్కల్ చిరుగడ్డి పూలు చిషురుల్ చేమంతి మందారముల్
పెనుమల్లెల్ పొగడల్ బయుళ్ళను గులాబీల్ పద్మముల్ కావి చ
ల్లని యాకాశము చుక్కలేర్లిమక వల్లుల్ గాలి యీ సృష్టి యే
మిని మాధాదక శాంతితో జగతి నింపెన్ మౌన సందేశముల్ 4

మునుకో పాలను కందమూలము ఫలమ్ముల్ తించు నైజంబు యెం
దినపై క్రింద తమంతఁబడ్డ సమిధల్ నిత్యంబు శిష్యాళి చే
తను సేరించుచు హోమముల్ జరపియుంతన్ వృష్టి రప్పించుచున్
ఘన వృక్షంబులఁ దెంచునాశ్రమములన్ గర్హించు మెచ్చెన్ గడున్ 5

వ. అట్టి యాశ్రమమున శాంతిగా నుండి యతఁడు తృప్తితో నుండెను. 6
అంతనొకమారు

అతఁడా శాంత కుటీరమందు మిగులన్ ధ్యానంబుతో నుండి యు
న్నతమౌ భూమి కలందు నాత్మను విలీనంబై కరంబుండ, నొ
క్కతటిన్ గానమందు పెక్కు పసులా కమ్మందనం బొంది ము
న్నతమౌ నా కులఁదింపఁ బక్షరహితన్ జేసెన్ గుటిన్ సర్వమున్ 7

ఎండలకెండి వానకొడతెల్లయు నానుచు నుండియుల్ల భూ
మండలమందుఁ దిమ్మరుచుమానని పీరుఁడు పర్ణమాసుఁడా
యొండకు వానకష్టయున యా కుటీ యప్రియమయ్యె మౌని రా
న్మందలి కోర్కె కాదనక మన్ననచేయు, జగంబె కాదనెన్ 8

దేవుని యస్తిత్వము

దేవుఁడున్నాఁడా యన మౌనమే వహించ
యుండవచ్చునని చెప్పెనో యటం చు
లేదా యన మౌనమూనంగ, లేదనియె నో
యేమొ యని జనులనుకొనిరేమొ జగతి 9

అన్నిటికి మూలమాకాశమంత నిండ
గాలి వెలుగును చైతన్యాలిలుండ
లోనఁ బ్రాణము నిండి యీ లోకమందు
సకలము నడపు శక్తి లేదనునె యతఁడు 10

విముఖత దీనికిఁ జూపని
యమలమతియగుట మౌనమర్థాంగీకా
రముగఁ దలంచియు యతని మ
తము ననేకాంతమనుట తగుననిరి బుధుల్ 11

పరమార్థంబిది యైనను
నిరతము లోకమున జరగు నిఖిల ప్రవృత్తుల్
సరిగా పరమార్థములటు
జరగుట సిద్ధాంతమున కసత్తుగఁ దోచున్ 12

వ. అతఁడు మదిలో భావించి లోనలోన జ్ఞాన భూమికలు పొంది లోకుల నిత్య ప్రవర్తనలు చూచి లోకము నిత్యమైనను అనిత్యమైనను నిత్య వ్యాపారములు జరగుటకై అన్నిటికి సమాజమగు సమన్వయ మార్గంబవలంబించి తమతమ్ముంబుల ధర్మంబు పాటించుట యుపపరంబు. సిద్ధాంతములో అనిత్యమైనను ప్రస్తుతము నిత్యముగాఁ దోచును. తాత్కాలిక ప్రవృత్తిలో కర్మాదులలోఁ గూడిన ప్రవృత్తులు అనేకాంతముగ నుండుట వీక్షించి అనేకాంత తత్త్వమునే (అనేకాంత తత్త్వము=ఒకటే యని నిశ్చయింపకపోవుట) తన యాచరణ ద్వారా బోధించెను. అవి నిత్యముగాను అనిత్యముగాను తోచును. 13

53

1 కనుకన్ వస్తువులుండవచ్చు 2 మఱి లేకన్‌పోవగావచ్చు 3 నుం
డును లేవున్ 4 సరె యెట్లో యున్నవి 5 యవుండుంగాని యిట్లుండునం
చవలె 6 మెట్లును చెప్పరానివియె 7 లేదా యవ్వి చెప్పంగా రా
వనయుం బెల్లపుడీ పదార్థములం వార్తల్ సప్తభంగుల్ కదా 14

వ్యవహారంబున సత్యమైన యవి సిద్ధాంతంబునం దెల్లన
య్యవ సత్యంబుగఁ దోచుఁగాని వ్యవహారాదుల్ సమస్తంబును
న్నవి పోలెన్‌వచియింతురన్న యటులన్ వారెవ్వరెంచన్‌గరం
బలిపోవన్ గనుచుండ్రు సర్వమును నెందైన స్థిరంబై తగున్ 15

కనుక స్థిరముగనేదుండుఁగనుకఁ జెప్ప
నెల్లు లేంగుఁ గావున నెప్పుడొక్క
రీతిగా నుండవుండక, రీతులెల్ల
మార్పుచెందుచు నుండు ముమూర్ఖగణిత 16

ఇటులెన్నెన్ని పరీక్షలం జలిపి యెంతే మౌనముంబూనియే
యటులిట్లంట్ తిరుగాడు ప్రాణియగు నాయూజ్ఞాని తానెవ్వఁడో
యెటులేతెంచెనొ యేది చేయవలెనో యాయన్ని భావించి యు
వ్వదికిన్ దెల్పఁగఁ బూనుకోవలయు సన్యాసంబు సూచించెడిన్ 17

కొన్ని సత్యమైనటులుండు కొన్ని నిత్య
మైనవి గఁదోఁచమింగొన్ని మార్పుచెందు
చుండుఁ దాంత్రికులుగఁ దోచుచుండుఁ గొన్ని
యిట్లె యుండునంచును వచియింపలేము 18

60 సర్వమతముల సిద్ధాంతము.

వ. కాని యేది ఎట్లుండినను ధర్మంబు మాత్రమన్ని పరిస్థితులలోఁ దప్ప
నిది. ఫలందు నిత్యమైనను అనిత్యమైనను ధర్మము అన్ని సమయము
లందు శిరోధార్యమై యుండు.

అరిగి యద్వైత సిద్ధాంత మనని బోధ
సలుపు నాచార్యులను మేము నిజము దాక
తిరిగి బ్రాగారె యు వనిత్యమునుచుఁ గూడ
కర్మల వనీతముగఁ జేయఁగవలె యిపుడు 19

రాముఁడు కృష్ణుడున్ శివుఁడు బ్రహ్మయు లోకగు రెల్ల వార లిం
తే మరి గొప్పవారగుట మత్తము శీలము శక్తి గల్గుటన్
భూమిని వారు దేవులుగఁ బొందిరి ఖ్యాతిని, వారు చెప్పినా
యా మహితాశయంబులె మహా స్మృతులయ్యెఁ బ్రమాణమయ్యెఁగా 20

అటులె తీర్థంకరుల దేవులనఁగవచ్చు
కృష్ణుఁడు వచించు గీతను శ్రేష్ఠకృతిగ
అనుకొనినయట్లు తీర్థంకరాదు లిపుడు
మనకు వదలి చెప్పినవి ప్రమాణ మగును 21

ఇటుల వర్ధమానుఁడూరు లెల్లఁ దిరిగి
ప్రజకుఁ దన యాచరణ ద్వారఁ బరమధర్మ
మెంతగానొ బోధించి యహింసగాదె
తలచు వల యజ్ఞములెంతొ తల్లడిల్లె 22

ధ్వరమున్నన్ బలిహింస దాని నొనరింపన్ మానుటే గాదెను
ధ్వరమున్నన్ మరి వీరు యజ్ఞములలోఁదా మేలకున్ హింస గూ
ర్తురో యాహింస యహింసయే యనెడి తర్కాల్ వ్యాయమెల్లా భువిన్
మరి యే ప్రాతికి హింస గూర్పని తగ్గుటల్ మౌన్యంబులో తంతమున్- 23

ఆహారము శిష్యులకు ఉపదేశము

వ. యదన్నః పురుష స్తదన్నాస్తస్య దేవతాః (రామాయణ) పురుషుఁడెట్టి యాహారము తినునో వారి దేవతలును అట్టి యాహారము తిందురు." అను సూక్తి ప్రకారము- పూర్వము మాంసాహారు అయినవారు చేయు యజ్ఞములు తప్పుడు వనికిరావని చెప్పిరి. 24

"అశ్వాలంభం గవాలంభం సంన్యాసం పలపైతృకమ్
దేవరాచ్చ సుతోత్పత్తిః కలౌపంచ వివర్జయేత్

అశ్వాలంభ మనఁగా గుఱ్ఱములను గోవులను చంపుట (ఆలంభమనఁగా పొందుటయు గాని చంపుట గాదనియు నందురు.) సంన్యాసము, మాంసమును శ్రాద్ధములందు పెట్టుట, భర్త మృతి చెందగా భావగారి వల్ల సుతులఁ గనుట అన్నవి కలియుగమున వర్జ్యములు. అను స్మృతికారుల మాటలలోని భావము గ్రహించి అహింసయే అన్ని యెడల అన్నిపరిస్థితులలోను పరమధర్మము సత్యమని పాలు పండ్లు సరియగు నాహారమని గింజలను గూడఁ దినుట హింసయే యగునని సాత్త్వికమైనవియు పాలు పండ్లు గానుకు అర్ఘ్య ఆహారమె తీర్థంకరులకును పెట్టుట యుక్తమని బోధించుచు ఉపదేశ ప్రచారము గావించుచు కాశి, గయ, నాలంద, తక్షశిల సురభిపురము రాజగృహము మొదలగు చోట్ల సంచారము చేయుచు కోసల పంచాల కళింగ కురు వంగ కాంభోజ సింధు గాంధారాది దేశములలో ప్రచారము చేసెను. •మహాసేనవను సుద్యానములో నుండి ఇంద్రభూతికి, అగ్నిభూతికి, వాయుభూతికి, వరునొకండు గురుబ్రాహ్మణులకు ఉపదేశము చేయఁగా నాయుపదేశముచే వారు ప్రభావితులై ఆతనికి శిష్యులైరి. వీరిని గణధరులందురు. 25

—వర్ణవ్యవస్థ—

మహావీరుఁడు చాతుర్వర్ణ్య వ్యవస్థను అంగీకరింపలేదు. కలియుగ మెప్పటనైన నే వర్ణము వారింటనైన జనించుచుండును. పుట్టుకచే మానవుఁడు శూద్రుడు. కర్మచేత జ్ఞానియగు. అసలు పుట్టుకచేత వారి తల్లిదండ్రుల సంస్కారములబట్టి సుతుల సత్యవర్తనులగుట సహజము కాని అది సరికాదు. పుట్టుకచేత ఆయా వర్ణముల వారవుదురనుటలో అవకాశ మాత్రములు గలవు. గాధి సుతుఁడు విశ్వామిత్రుడు మొదలగువారు ఇందుకు నిదర్శనము.

•పావది బీహారులోఁ గలదు. గుణావా అనుదానికి 13 మైళ్ళ దూరములో గలదు. మహావీరునికి 920 మంది శ్రమణులు, 15000 మంది శ్రావికులు, 3 860 మంది శిష్యులున్నారని జైన గ్రంథములు చెప్పుచున్నవి. 26

పుట్టుకచేత వర్ణములు పుట్టినటన్న వచస్సు లీభువిం
బుట్టెను మాటమాత్రముగ, కేవల పుట్టుక నిందవవాద మాత్రముల్
పుట్టుక చేత శూద్రుడయి పుట్టు ద్విజుండగు కర్మచేతనే
పుట్టును, గాన గాధిసుత ముఖ్యులు బ్రాహ్మణులైరి కర్మచే 27

వేదములిష్టి వాదము పరీక్ష నిలంబడి సత్యకాముడా
కాడదు సత్యమాడుటనె బ్రాహ్మణుడైతి వటందు గౌతముం
డాడిన పల్కులన్ జరిపి యుంచిన గైకొని సత్యకాముడా
కాదని; నీయెడల్లరకు స్పష్టముగాఁ గనిపట్టు సత్యమే. 28

ప్రవిభయింటన్ దమ దల్లిదండ్రులెట్లున్ వర్తింత్రదే వారియా
తుతుదాన్ జేయుట జన్మచే వ్యవహరింతున్, లోక మీ వర్ణమా
ర్గమునన్ వచ్చినదాడు కెట్లయినని కాలంబు నందైన ను
న్నత పాలిత్యము వర్ణజాలవలనన్ జేయుందగున్ మన్మనల్ 29

బ్రహ్మమెఱుంగరే పరమపావన ధర్మము నాచరింపరే
బ్రహ్మత సంచరింతురు సుశీలతలేదు, ధనంబుకై కడున్
బ్రాహ్మణులిందు దాస్యము కొనర్తురు నైవను మత్స్య మాంసముల్
బ్రాహ్మణులేరా కాని తినరందరు జాతి పరంబుగా భువిన్ 30

జన్మ బంధాలు కంటెను జగతిలోన
నెపుడు కర్మ బంధాలుడే హెచ్చుదందు
జన్మప్రాబల్ల తమతమ కర్మములను
గ్రామములను శుద్ధముగ నుంచ మనకగల్గ 31

అనెడి యీ భావములు మౌనముతోనె యుండు వర్ధమాన మహావీరుని యాచ
రణ ద్వారా ఊహించిరి. 32

ఇటులెబోధను చేయుచుండఁగనె వర్తింపంగ నీ లోకముల్
ఎటో ఏదో యని యెంచితన్మతము నిర్ధియుంచు వాక్రుచ్చి యెం
పుట నా బోధను జైనబోధగ జనుల్ కూర్చిరి యా పేరనే
యిటులిట్లందు వచించినారు తమకేదిష్టంబో యా పేరనే 33

మన సంసార గ్రంథుల
ననవరతము త్రెంచివైచి యానందమ్మున్
మునుఁగుచు నుండెడు వారిని
జనములు నిర్గ్రంథులంద్రు జగతీతలిలో 34

ఇంద్రియమ్ముల జయించి హింస మరియు
మోహములను విడచి ధర్మబుద్ధి గలిగి
ఎన్నటికి శాంతిగానివర్తి యుతని వరిని
పరచు జనములు భువి జిననాయకులని 35

శిష్యుల దీక్ష వర్ధమానుని నిర్వాణము -

అంత ఉదాయి, మేఘకుమారుఁడు శాలి భద్రుఁడు మేతారాజు హరి
కేశి మొదలగువారు శిష్యులై దీక్ష గ్రహించిరి.

ఇట్లు ముప్పది సంవత్సరములు తన మౌనము ద్వారా అప్పుడప్పుడు
సాధించిన యుపదేశముల ద్వారా 72 ఏండ్ల వరకు జ్ఞానప్రదానముచేయుచు
ముఖ్య శిష్యుఁడైన ధర్మాచార్యునికి ధర్మాధికారమిచ్చి రాజగృహము దగ్గర
పావాపురి అనుచోట కార్తిక అమావాస్యనాడు మహావీరుఁడు అనిత్యమైన 36
శరీరమును త్యజించి నిర్వాణ పదము పొందెను.

సత్యాహింసల ఆచరణ

సత్యమహింస సత్కృతియు సర్వమతంబుల కెల్లమూలమై
నిత్యమునుండ నేలకుఁబనింగొని మర్త్యుఁడు వాదులాడు; దు
ష్కృత్యము చేయఁబూనరాదు; సృష్టి, స్వభావము దేవుడన్న దో
నిత్యమె అస్తి నాస్తియట స్వల్పము భేదము పెద్దవేలగున్ 37

*వర్ధమానుడు వర్షాకాలములో 11 సార్లు చాతుర్మాస్య వ్రతములు పూనెను.
12 ఏండ్లు 6 మాసములు 15 దినములు తపశ్చర్యతో 349 రోజులు మాత్రమె
భుజించెనని జైనగ్రంథములు చెప్పుచున్నవి.

తరి అద్వైతము ద్వైతమో మరి విశిష్టాద్వైతమో లేక యే
పరమాస్తిక్యము నాస్తికంబొ క్షణికత్వంబో యనైకాంతమో
స్థిరమో యస్థిరమో జగంబది సద్వైతనేమి యన్నింటికిన్ 38
పరమౌ సత్యమహింస, ధర్మము దయాభావంబు మూలంబులౌ

కనుకన్ నామములేవియైనను నగుంగాకన్ మరిపేర్లతో
తనదే గొప్పని యుట్టులిట్టులని తగాదాలాని కావ్యంబుతో 39
కని యన్నింటికి మూలమైన నడతన్ గారుణ్యమున్ ధర్మమున్
మన సత్యంబు నహింసమాపుడొకటే ముఖ్యం బటుల్ చూచినన్

ఇఁక సిద్ధాంతమెద్దైన నాచరణయే యా యన్నిటన్ మూలమా
స్తికమో నాస్తికమో యటంచు నిటు వివాదింపం బనేలిద యిం
ల్లకు కావ్యంబు సమన్వయంబునగు మార్గంబౌని ధర్మంబునన్, 40
తరలంబున్ గని ప్రేమ బొందొదు ఉపేదృక్ నిల్పుటర్హంబగున్

ఇది యన్నింటికి రాజమార్గమని తామెల్లప్పుడున్ సత్యమున్
మదిలోఁబూని వివాద వాదములతో మంచిన్ విడంబోకయు
య్యది యన్నింటికి మధ్యమార్గమె యిదే యాధార సత్యంబయౌఁ
గద యంచున్ గని శాంతి సౌఖ్యతథముల్ గాంచంగ యోగ్యంబగున్ 41

సిద్ధాంతము ప్రచారమేవఁడు
శుద్ధముగ నడపలేఁడ శోధింపఁగదా
సిద్ధాంతము చెప్పుటకే 42
సిద్ధముగా నాచరణను చేయఁగలేడే

మత విద్వేషములూని మూలమగు ధర్మంబున్ మదింబూని స
ద్గతులై సత్యము మానవత్వపుఁ బవాదిన్ బూని ధర్మంపు జీ
వితమున్ చెప్పుటమ్ము లొక్కటియు యత్యంబు ధర్మంబు జీ 43
విత సత్యంబని గాంచి మానవతకే విల్పుత్తి గానీమదీ

వర్ధమానుడు

ఎందరో మహానుభావులి యెవ్వరికిని
వృత్తి దేశకాలాంతు మూలమైన
సత్యమును బోధచేసి రాసత్యపథముఁ 44
భక్తి శాంతిసానందమున్ ప్రజలు గమత

ఏ మతమువారో యే భాష నానంగువారో
ఎవరో యొకరెందొ పుట్టి బోధింతురి ఘనులు
దేశకాలాలఁబట్టి బోధించువారి పదవి 45
వరధి శాంతి సానంద పదవిఁ గముఁడు

ఇది

శర్మ గణపతిశాస్త్రిచే రచింపబడిన

వర్ధమాన మహావీర చరిత్రయందు

ఆరవ యాఖ్యానము

పర్వము

సంపూర్ణము

—X—